63050/B
1878

~~G. G. 22.~~
G. H 22

D
6. 30

The Library of the
Wellcome Institute for
the History of Medicine

MEDICAL SOCIETY
OF
LONDON
DEPOSIT

Accession Number

Press Mark
RAMAZZINI, B.

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b30509671

G. d. 17

ANNOTATIONES
IN LIBRUM
LUDOVICI CORNELII
DE
VITÆ SOBRIÆ
COMMODIS.

ANNOTATIONES
IN LIBRUM
LUDOVICI CORNELII
DE
VITÆ SOBRIÆ
COMMODIS
BERNARDINI RAMAZZINI
Practicæ Medicinæ in Patavino Gymnaſio
PROFESSORIS PRIMARII.

SERENISSIMO PRINCIPI
CLEMENTI JOANNI
FEDERICO
ESTENSI
DICATÆ.

TY OF LONDON·MEDI

PATAVII, MDCCXIV.
Ex Typographia Jo: Baptiſtæ Conzatti,
SUPERIORIBUS ANNUENTIBUS.

SERENISSIME PRINCEPS

EOs *Scriptores rectè ſapere, qui poſtquam Opus aliquod accuratè, quantum licet, elaborarint, Patronum quærunt cujus tutelæ Ingenii ſui fœtum commendent, perſuaſum quidem ſemper habui,*

bui, *SERENISSIME PRINCEPS*, *ſed neſcio quomodo mihi obtigit eos imitari*, *qui ubi alicuius Operis Ideam mente conceperint*, *palam faciunt quid ſit illud de quo ſcribere*, *& cui inſcriptum velint*, *quibus poſtea non raro evenit*, *ut multa intercurrant*, *quæ Operis abſolutionem longum in tempus remorentur*, *ſicque minus gratum reddatur diù expectatum Opus*. *Etenim cum tribus ab hinc annis Mutinam veniſſem ut SERENISSIMO PRINCIPI FRATRI Tuo Librum meum*, De Principum Valetudine Tuenda *offerrem*, *idque TE præſente egerim*, *puduit me non parum incogitantiæ meæ*, *quòd non antea Opus aliquod conſcripſiſſem*, *TIBI quoque offerrendum*, *ſic enim Vobis SERENISSIMIS FRATRIBUS*, *ſuo cuique literario munere*, *eodem tempore litare potuiſſem*. *Ut autem pudori meo velum aliquod prætenderem*, *CELSITUDINI TUÆ pollicitus ſum facturum me quod*

pa-

parum cautè omiſeram ; Patavium itaque reverſus cogitare cœpi quomodo fidem quam oppigneraram liberare poſſem, ſed veteribus malis novis accedentibus, mihi à quacunque literaria occupatione feriari neceſſe fuit, & ad luctandum cum ea, quæ mihi incubuit, malorum cohorte, animum intendere. Exegi tandem reluctante licet adverſa valetudine, quod ab initio fueram meditatus, Annotationes nempe in Librum Ludovici Cornelii De Vitæ Sobriæ Commodis *; hoc igitur eſt quod CELSITUDINI TUÆ ſiſto, & voveo PRINCEPS SERENISSIME. Argumentum ſelegi Nobilibus Viris valdè ſalubre, ſed Principibus; quibus omnia commoda ad vitam in deliciis traducendam ſuppetunt perneceſſarium. Non ſolùm in Obſequii argumentum, ſed etiam ad utilitatem Tuam hoſce labores meos TIBI inſcribere mihi mens fuit, ſi legere non gravaberis. Nullus autem*

du-

dubito, quin ſicut SERENISSIMUS PRINCEPS FRATER TUUS *Librum, quem obtuli perbenignè excepit, eadem quoque benignitate Donarium iſtud meum ſis excepturus, cujus rei certam ſpem facit Comitas Tua, quam præſens ſum admiratus, & ſuſpiciunt omnes cum in publicum procedis, à Generoſa Tua Indole magna & egregia facta expectantes, cum ætas juſta adoleverit, ſive* TE *ad arma tractanda, ſive ad ſacram militiam deſtinarint Sydera; ad cuncta enim munia quæ Generoſum Principem deceant, prius à Natura factus, quàm inſtitutus videris. Vale diù ac plurimùm Spes altera* ATESTINI GENERIS.

SERENISSIMÆ CELSITUDINIS TUÆ

Humillimus Addictiſſimus, & Obſervantiſſimus
Servus & Cultor
Bernardinus Ramazzini.

LECTORI BENEVOLO
SALUTEM.

QUamvis mei moris non fuerit ex aliorum Operibus anſam capere Libros conſcribendi, aut Scriptorum Opera Commentariis illuſtrandi, cum omnia quæ hactenus edidi tanquam propria ex paupere meo penu hauſerim, memor nempe illius quod Epiſtola 33. ſcripſit Seneca ad Lucilium ſuum, nimirum *turpe eſſe Seni, aut proſpicienti Senectutem ex commentario ſapere*, hujuſmodi Scriptores ſemper Interpretes, nunquam Auctores vocitans, lubuit tamen experiri quale ſit hoc ſcribendi genus: Opus itaque quod olìm Ludovicus Cornelius de Vitæ Sobriæ Commodis edidit Commentariis, & Annotationibus adornandum mihi ſelegi. Librum hunc Auctor Nobiliſſimus Patavii edidit Anno 1558. Typis Gratioſi Perchacini, quem poſtea Petrus Maria Frambotti Patavinus Typographus ſuis Typis recudit anno 1699. adjecta ejuſdem Scriptoris Epiſtola ad Reverendiſſimum Barbarum Aquilejæ Patriarcham, & Adhortatione ad Vitam Sobriam. Ut autem publicæ utilitati, & commodo operam meam impenderem, omnia iſthæc

Ita-

Italico, ſermone edita latina reddere conſtitui, ad id agendum ſuadente D. Sprecher Nobili Theutone, qui Patavii ad aliquot Menſes commoratus eſt, ac me certum fecit gratum id Opus futurum univerſæ Germanicæ Nationi, ſi latinè loqueretur. Equidem inficiari non poſſum, quin huic humaniſſimæ Nationi multum debeam, penes quam Scripta mea humaniter, nec ſine laude accepta fuere, ac omnia ferè recuſa, ut Liber meus de Morbis Artificum in Linguam etiam Germanicam translatus fuerit, ſic etiam Opus meum de Principum Valetudine Tuenda, in Actis Lipſienſibus honorificè vidi laudatum, cui Lipſiæ recuſo Nobiliſſimus Vir D. Michael Etmullerus, copioſum Indicem, & Præfationem adjecit. Omnia itaque hactenus Italico Idiomate edita latina feceram, pro re certa habens id à nemine fuiſſe tentatum, cum maximam diligentiam antea hac in re impendiſſem. Sed fortè à Doctiſſimo Viro reſcivi Opus iſtud de Vitæ Sobriæ Commodis à Reverendo Patre Leſſio S. J. Theologo celeberrimo, in latinum ſermonem translatum fuiſſe, quod in fine Operis Theologiæ Moralis poſitum eſt, ſumma cum voluptate perlegi. Huic Doctiſſimo Viro injurius credi poſſe, mihi viſus fuiſſem, ſi illius verſionñi meam præferre voluiſſem, præterea aliam

quo-

quoque ob cauſam opportunè ad notitiam meam hoc deveniſse pro non vulgari beneficio habui, nam ſi translationem meam adhibuiſſem, procul dubio carptor aliquis ſemiplagiarium me vocitaſset, ſuggillando ex hoc Reverendo Patre me potiores dicendi formulas excerpſiſse. Contentus itaque eſse volui, ut ſolum hunc Tractatum commentariis, ſeu annotationibus phyſicis, phylologicis, prout tulit occaſio adornarem, cui negotio tempus vacationum à publicis Lectionibus hujus anni ſucciſivis horis impendi. Tu Lector benigne hiſce meis laboribus ad publicam utilitatem, & Vitæ Sobriæ commendationem fruere, & Vale.

NOI
REFFORMATORI
DELLO STUDIO DI PADOA.

HAvendo veduto per la Fede di reviſione, & approbatione del P. F. Ambroſio Liſotti Inquiſitore di Padoa nel Libro intitolato: *Annotationes in Librum Ludovici Cornelii de Vitæ Sobriæ commodis Bernardini Ramazzini &c.* non v'eſſer coſa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro niente contro Prencipi, & buoni coſtumi, concedemo Licenza à Gio: Battiſta Conzatti Stampatore in Padova, che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gl'ordini in Materia di Stampe, & preſentando le ſolite copie alle Pubbliche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. 8. Settembre 1713.

(Girolamo Venier Kav. Proc. Reff.
(
(Gio: Franceſco Moroſini Kav. Reff.

Agoſtino Gadaldini Segret.

LUDOVICI CORNELII VENETI

TRACTATUS DE VITÆ SOBRIÆ COMMODIS.

CErtum eſt uſum in hominibus ſucceſſu temporis verti in naturam, ita ut illos quodammodò cogat ad ea uſurpanda, quibus conſueverunt, ſive bona ea ſint, ſive mala. Pari modo in multis rebus videmus uſum conſuetum habere plus virium quàm orationem. Neque id negari poteſt. Imò crebrò cernimus, eum qui probus eſt conſuetudine improbi ex probo fieri improbum. Et ſicut bona conſuetudo facilè convertitur in pravam, ita è contrario prava ſubinde reducitur ad bonam. Nam is qui ex probo conſuetudine pravi factus eſt pravus, is conſuetudine viri pro-

bi rurſus redit ad probitatem priſtinam. Et hoc totum procedit ex vi uſus, & conſuetudinis, quæ revera eſt magna.

Quæ cum mecum ipſe perpenderem, animadverti ex vi uſus in noſtram Italiam non ita pridem, imò ævo meo, tres malos mores invectos. Primus eſt adulatio, & aulicæ cæremoniæ. Secundus, vivere juxta ſenſum, & doctrinam Lutheranam: quæ ratio vivendi ab aliquibus immeritò defenditur conſuetudine. Tertius crapula. Hæc tria vitia, vel potius crudelia vitæ humanæ monſtra, noſtris temporibus ſuſtulerunt è vita civili ſinceritatem, ab animo religionem, & à corpore ſanitatem. Quamobrem ſtatui tractare de ultimo, & oſtendere eſſe abuſum; ut ſi fieri poſſit tollatur. Quod ad opinionem Lutheranam, & adulationem attinet brevi præclarum aliquod ingenium laborem ſumet ea refutandi, ſicque ſpero ante mortem me viſurum hos tres abuſus extinctos, & noſtram Italiam antiquis, & ſanctis moribus ſuis reſtitutam.

ANNOTATIONES.

Non immeritò ſanè Conſuetudo altera natura paſſim audit, magna enim & admiranda eſt illius poteſtas; afficit quippe non ſolùm corpus, ſed etiam animum. Satis notum illud Hippocratis de Cibis deterioribus,

ſed

ſed conſuetis qui minus lædant quàm meliores, ſtomachi enim fermentum cum magna ex parte fiat ex reliquiis aſſumptorum, promptius diſſolvit conſuetos cibos, uti videmus in Mulieribus, & Virginibus præcipuè, pica & malacia laborantibus, quibus interdum indulgendum eſt, ut calcem & carbones modicè comedant, ne deliquiis capiantur; ſic conſueti ad labores, licet ex natura ſua imbecilliores, minus patiuntur, quàm fortiores, conſueſcunt enim ſpiritus animales facilè confluere ad muſculos, & partes magis exercitas, uti videmus in Citharedis. Ratione quoque conſuetudinis homines boni fiunt mali, & mali boni. Nemo repentè malus, *ajebat Satyricus, ſic etiam nemo repentè bonus, facilius tamen boni fiunt mali, quàm mali fiant boni, ex vitio corruptæ naturæ noſtræ ad malum proclivis; exemplum habemus in iis, qui religioſum aliquem cœtum fuerint ingreſſi, nam licet ad annum ferè integrum, obedientiæ, vitæ ſobrietati aſſueverint, ſi fortè inſtitutum illud profiteri nolint, & ad ſecularem vitam redeant, ubi ſemel veſtem exuerint, quamprimùm priſtinos mores induunt. Neque ſolùm homines afficit conſuetudo, ſed etiam bruta, & plantas ipſas, noſtris enim temporibus modus inventus eſt, quo Plantæ nobis obſequi, & fructus præcoces edere cogantur, veluti in Piris, quæ antea in arbores proceras creſcere ſolebant, pumiliones factæ quàm citiſſimè cultoribus poma reddant, imò porri-*

gant, eleganter propterea Virgilius dixit ſe aſſiduitate culturæ, coegiſſe ut quamvis avido parerent arva colono. *Tantum pollet omnibus in rebus conſuetudo. Galenus in comment. Aphor. 50. primæ ſectionis mentionem habet ſui Libri de Conſuetudinibus, ſed hic Liber eſt inter ea quæ deſiderantur. Legendus Gaſpar A' Reies qu. 93. Camp. Eliſ. qui rara exempla de vi conſuetudinis refert. Rectè igitur Nobiliſſimus Scriptor à vi conſuetudinis Opus ſuum exorſus eſt ad Vitam ſobriam incoandam & aſſequendam.*

Ut ego veniam ad id de quo ſtatui tractare. Dico crapulam eſse rem pernicioſam, quia vitam ſobriam extinxit, & plurimùm ſibi ſubjecit. Et quamvis omnes norint crapulam procedere è vitio gulæ, & vitam ſobriam à virtute temperantiæ, nihilominùs crapula habetur res liberalis & honorabilis; vita ſobria res ſordida, & contemptu digna. Hoc totum procedit ex vi conſuetudinis, quam ſenſus & appetitus ſenſualis introduxerunt, qui ita ineſcarunt, & inebriarunt homines, ut relicta bona via, ſe converterint ad ſectandam pravam, quæ illos latenter conducit ad peregrinas, & lethiferas infirmitates, & præmaturam ſenectutem, cum priuſquam quadrageſimum ætatis annum attingant penè ſint decrepiti. Oppoſitum, vita ſobria, priuſquam eſſet hinc ab acta,

præ-

præſtabat, conſervando homines in proſpera valetudine, etiam anno ætatis octuageſimo.

O' miſeram, & infelicem Italiam! non advertis crapulam quotannis tibi plures eripere perſonas, quàm poſset è medio tollere, vel tempus graviſſimæ peſtis, vel multi armorum conflictus? Quid dicam de tuis conviviis verè inhoneſtis, quæ jam paſſim in uſu, quæ adeò ſunt grandia, & intolerabilia, ut menſæ ſatis capaces fieri nequeant, propter infinitam ciborum multitudinem, qui imponuntur; ita ut opus ſit lances alias aliis in cumulum imponere? Quis poſſet vivere in tantis exceſſibus, & vitæ humanæ infeſtis venenis? Per amorem Dei ponatur in iſtis modus, quia certus ſum Majeſtati Divinæ ea maximè diſplicere. Abigatur iſta nova Mors, illa noſtris majoribus inaudita peſtis, ne tanta damna animis corporibuſque inferat. Sic ut publica auctoritate fiunt proviſiones annonæ ſalubris, ita & in uſu moderatio præſcribatur, quæ valetudini civium ſit conſentanea. Nec deſunt crapulæ exterminandæ etiam privata remedia, quibus quilibet apud ſe uti poterit; nimirum ſi vivat ſecundum naturæ ſimplicitatem, quæ paucis eſt contenta, teneatque medium ſanctæ temperantiæ ex rationis præſcripto, & aſſueſcat non comedere amplius, quàm vitæ neceſſitas poſtulet, certò ſibi perſuadens, illud

am-

amplius infirmitatem eſſe, & mortem. Cogitet voluptatem palati momentaneam, ſed noxam quam infert corpori, & moleſtiam diuturnam, eamque tandem ipſum corpus unà cùm anima perimere. Vidi ego multos ex meis amicis præſtantiſſimi ingenii, & nobilis naturæ, florenti ætate abreptos iſta peſte intemperantiæ, qui ſi viverent, eſſent & Mundo ornamento, & multis mortalibus ſolatio. Itaque ut tantis damnis occurram in poſterum, ſtatui hoc brevi diſcurſu patefacere, intemperantiam eſſe abuſum; qui facilè poſſit tolli, vita ſobria in eius locum introducta. Quod eò libentiùs faciam, quòd multi juvenes ingenio præſtantes me ad hoc obſtrinxerunt.

Crapula vitium quod ſemper damnabitur, & ſemper retinebitur, non abs re peſti ſimilis, imò verè ipſa peſtilentia truculentior ab Operis Autore dicitur, utpote quæ latius vagetur, & magnam hominum partem ad interitum deducat. Quod verò magis dolendum non in vulgares homines, ſed in Nobiles Viros diritatem ſuam exercet voluptuoſa hæc peſtis; neque enim in ruſticanæ gentis mapalia, neque artificum tabernas, ſed in magnificas Ædes Regumque Turres pedem immittit. Crapula populariter quidem magna intemperantia in victu, tam in eſculentis, quàm potulentis

rebus audit , propriè tamen accipitur pro ebrietate ex vino, ut patet ex Aphoriſmo 5. 5. ſect. ubi Hippocrates ſcripſit quòd, qui repentè Ebrii obmuteſcunt convulſi moriantur niſi febre corripiantur , aut ubi ad horam deveniant, qua ſolvuntur crapulæ, vocem recuperant, qua de re legendus Galenus in commento ; hinc Medici medicamenta acrepala excogitarunt, quæ ut ex Joanne Gorræo in Definitionibus Medicis, ea ſunt quæ ebrietatem fieri vetant , vel jam factam diſcutiant , & alio nomine amethiſta appellantur ; inter amethiſta , quæ ebrietatêm arceant , vel jam factam diſcutiant, laudatus Gorræus recenſet abſinthii potum ante cibum , item mirthi flores , mirhæ , & rutæ , tritorum ex aqua, poſt Epulas verò braſſicam , lactucam , ſicuti etiam floris amethiſti herbæ odor , corona è croco , vel ex ramulis ajugæ , & multa, quæ vapores excutiunt ac diſſipant , hoc idem præſtare gemmam amethiſtum, & temulentiæ adverſari ajunt . Curioſum eſt quod refert Plutarchus Quæſtionum Convivalium Lib. p. c.6. de Medico quodam qui apud Druſum Tiberii Cæſaris filium omnes laceſſebat poculis, ac ne tentaretur crapula , quinas vel ſenas amygdalas amaras præſumebat , verum detectus , cum prohiberetur , & obſervaretur , ne tantulum quidem vino reſiſtebat. Etmul. in Schrod. & Morellum de compoſ. medic. p. 313. pillulas aleophanginas commendat ad præſervandum ab ebrietate ubi neceſſe eſt , ut benè potemus, *ut ipſe ait ,*

ait, quod forſan præſtabunt ob inſignem amarorem, quem habent, non malè autem doctiſſimus Scriptor poſt laudatas pillulas ſubdidit, ubi neceſse eſt ut benè potemus, cum enim quis ad ſympoſium invitatus acceſſerit, ſympoſii legibus ſe adſtringit, ac illi neceſſe eſt liberalius, quàm ut ſolet potare, animum exbilarando, ſobrietas enim in conviviis ſemper ſuſpecta eſſe conſuevit; cum enim Liberi Patris ſacra celebrantibus mos ſit quæ operta ſunt recludere, & liberè loqui, qui circunſpectè potant, nec mero ſe proluunt, cœteris odio eſſe ſolent, hinc Adagium illud manavit, Odi memorem compotorem, *& dictum illud, aut bibat, aut abeat. Sic eleganter Martialis jocatus eſt in quendam nominè Procillum, hic enim cum apud Poetam cœnaſſet, & ambo ad bibendum ſe invitaſſent, Martialis eum vocavit poſtridiè ad cœnam, Procillus invitationis memor, Martialis domum die ſequenti cœnaturus adiit, aſt ille jocando, vulgari dicto* Odi memorem compotorem *Procillum incœnatum dimiſit.*

Heſterna tibi nocte dixeramus
Quincunces puto poſt decem peractos:
Cœnares hodie Procille mecum.
Tu factam tibi rem ſtatim putaſti,
Et non ſobria verba ſubnotaſti.
Exemplo nimium periculoſo
Μισῶ μνάμονα συμπότην Πρώκιλλε.

Num

Num verò Medicamenta , quæ acrepala vocant id præſtent quod pollicentur mihi compertum non eſt; id unum tamen ſcio , quòd etiamſi ab ebrietate præſervandi, ſeu illam diſcutiendi vim habeant, ſemper tamen noxia futura , ut quæ prohibeant , ne vinum epotum mala quæ intulit diſcutiat , nam ut dici ſolet vinum eas quas facit diſpoſitiones ſanat .

Cum enim viderint parentes ſuos ætate florenti extinctos , & me in ætate 81. annorum adeò ſanum , & valentem , inceſſit illis deſiderium eodem perveniendi , meque rogarunt , ut modum, quem ea in re tenui , aperirem . Itaque ut illorum honeſto deſiderio faciam ſatis , & ſimul alios multos , qui hoc expendere volent, juvem , declarabo cauſas , quæ me compulerunt intemperantiam deſerere , & vitam ſobriam capeſcere, narando modum , quem ea in re ſecutus ſum, & quodnam bonus iſte uſus in me ſit operatus . Hinc clarè cognoſcetur , quàm facilè ſit vitium intemperantiæ ſuperare . Adjungam in fine , quantos fructus ex vita ſobria capiamus.

Rectè quidem ac ſapienter Senectutem vitæ meliorem partem appellat , cum in ea ætate homines corporeis illecebris minus infeſti, prudentiam cœteraſq; virtutes exercere valeant . Seneca Epiſtola 59. ait dubita-

bita-

bitari poſſe, an ſenectus fœx vitæ ſit, an liquidiſſimum, & puriſſimum quiddam, ego autem problema iſtud ſic ſolvi poſſe crediderim, fœcem vitæ eſſe ſenectam in iis, qui Bacco, & Veneri indulſerint aliiſque deliciis; purum autem & ſincerum eſſe quiddam in iis qui in juventute, & virili ætate frugaliſſimi vixerint. Philoſophus quidam centeſimum annum agens dolebat, quòd tunc temporis mori deberet, poſtquam didiciſſet quomodo eſſet vivendum. Corporis atque animi vires eodem tempore vigere non poſſunt; non enim effloreſcit virtus animi, niſi vis corporis defloreſcat, *ajebat Plato, ac Heracliti dictum erat Lux ſicca anima ſapientiſſima. Senes etenim mole corporea minus preſſi aptiores ſunt ad ſublimiora contemplanda, hinc manavit illud, facta juvenum, conſilia ſenum. Sic Agamemnon dicere ſolebat, quòd ſi decem homines Neſtori ſimiles habuiſſet, ſe brevi Troja potitum fuiſſe. Non deſunt exempla Scriptorum, qui in ultimo ſenio egregia ſcripta ediderint, uti Sophocles; qui Oedipum ſuum recitando Theatri plauſum promeruit, & filiorum calumniam diluit; ſic Cicero jam ſenex Librum de Senectute edidit. M. Varro quoque de Re Ruſtica ſcripſit 80. annum agens. Octavius Ferrarius olim in Patavino Lyceo Eloquentiæ Profeſſor jam ſeptuagenarius Opera varia conſcripſit; atque elegantiſſimam Orationem de Bono Senectutis habuit. Rectè igitur Nobiliſſimus Scriptor noſter Senectutem potiorem fru-*

ctum

ctum humanæ vitæ dixit, homo enim cupiditatibus ſolutus, atque expertus quantum ſit in rebus inane, cæterorum, inter tempeſtates & procellas luctantium calamitates, tanquam in portu reſpicit. Talem verò ſenectam, quæ prægreſſis ætatibus cum vitæ ſobrietate exactis ſucceſſerit, verum & potiorem vitæ humanæ fructum eſſe, rationes quoque Medicæ palam faciunt, etenim in hujuſmodi ætate ſanguinis & aliorum fluidorum in Orbem motus placidus eſt & compoſitus, ubi in Juventute turbulentus eſt, & inæqualis, bilis ferocia ab humore melancholico, qui in hac ætate prævalet compeſcitur, unde eſt quòd melancholici dicantur ingenioſi, totius enim corporis temperamentum ad ſiccitatem vergit, ſicque anima rationalis, ab humorum mole minus preſſa ad operationes ſuas obeundas promptior eſt.

Dico ergo, infirmitates, quæ non ſolùm initia in me dederant, ſed etiam magnos progreſſus fecerant, cauſam mihi præbuiſſe relinquendæ intemperantiæ, cui multum eram addictus. Per hanc enim, & pravitatem mei temperamenti (cum ſtomachus mihi eſſet frigidiſſimus, & humidiſſimus) incideram in varios morbos, nempè in dolorem ſtomachi, & ſæpè lateris, initiaque podagræ, cum una febricula ferè continua, & ſiti perpetua. Ex hac peſſima diſpoſitione non

aliud mihi reſtabat expectandum, quàm ut poſt multas vitæ moleſtias, ac dolores finem acciperem per mortem: cum tamen vita mea tantum per naturam adhuc abeſſet à termino, quantum per intemperantiam ei erat propinqua. Cum igitur hiſce modis affectus eſſem ab anno trigeſimo quinto uſque ad quadrageſimum ætatis meæ, adhibitis, & tentatis omnibus remediis abſque fructu, dixerunt Medici, unam adhuc meis malis ſupereſſe medicinam, ſi velim ea conſtanter uti, & patienter continuare, nempe vitam ſobriam, & ordinatam, hanc habere maximam vim ad ſanitatem recuperandam, & conſervandam, ſicut ei contraria maximam vim habet ad eam labefactandam, & extinguendam; ut ego jam experientia didiceram. Illa enim homines pravæ complexionis, & ætate decrepitos conſervat ſanos, hæc etiam ætate florentes, & perfectiſſimæ complexionis proſternit, & longiſſimo tempore in morbis detinet. Quod etiam ipſa ratio convincit. Nam contrariæ cauſæ contrarias habent operationes & effectus: vitia naturæ ſæpè arte emendari, terraſque ſteriles & malignas mangonio agriculturæ reddi fertiles, & fructiferas. Addebant niſi tali remedio tunc uterer, intra paucos menſes me eò redactum iri ut amplius juvari nequeam, & poſtea intra paucos alios moriturum. Auditis

his

his rationibus , cum abhorrerem à morte adeò præmatura ; & præmerer aſſiduè morborum doloribus , perſuaſus fui , ex temperantia , & intemperantia neceſſariò ſupradictos contrarios effectus naſci debere , & ſpe bona vitandæ mortis , & emergendi è doloribus animatus , ſtatui me dedere vitæ ordinatæ .

Itaque accepto ab illis modo quem deberem tenere , intellexi me non poſſe comedere , aut bibere niſi è cibis , & vino , quæ vocantur infirmorum , idque in modica quantitate . Idem mihi antea mandarant , ſed ego tunc temporis cùm modo meo vivere vellem , & tales cibos faſtidirem non acquieſcebam , ſed veſcebar cibis palato gratis , & cum ſentirem internos ardores bibebam vina guſtui amica idque magna copia , nec tamen ea de re quidquam Medicis dicebam , ut paſſim moris eſt infirmorum . Sed poſtquam ſtatui ſectari temperantiam , & rationis ductum , & viderem non eſſe rem difficilem , ſed proprium , & debitum hominis officium , ita me addixi huic vivendi rationi , ut nunquam à recto tramite deflecterem . Quod cùm facerem , paucos intra dies cœpi cognoſcere tali modo me plurimùm juvari cumque continuando , intra ſpatium temporis minus anno (& ſi videri queat alicui incredibile) fui ab omnibus meis infirmitatibus prorſus immunis , & liber .

Ingenua ſanè confeſſione, ut ſolent magni Viri, Nobiliſſimus Scriptor errores ſuos, & difficultatem exponit, in deliberatione tranſitus à vita lauta, & opipara ad frugalem, & ſobriam, non ſecus ac olim D. Auguſtinus, in Libro ſuarum Confeſſionum animi anxietatem quam paſſus eſt, ab erroribus mentis quibus involutum ſe agnoſcebat ad veram Religionem, tranſeundo. Medicorum itaque conſiliis, qui Cornelio ſuadebant nullam aliam ſpem à morte evadendi ſupereſſe, niſi totum ſobrietati, ac continentiæ ſe dederet, auſcultans, paucorum dierum ſpatio expertus eſt, quanta vis eſſet in victus moderamine, ut unius anni decurſu, ſe cum ſanitate in gratiam rediiſſe cognoverit; ubi enim antea ſtomachi imbecillitate, renum paſſione, lenta febre, & Podagra laboraret, integer, ſanus factus eſt. Quid poſſit in arthriticis fluxionibus parcitas ciborum, & à vino abſtinentia multa apud Scriptores proſtant exempla; unum ſufficiat referre quod legitur apud Gaſp. A' Reies in Campo Eliſio Jucundarum Quæſtionum quæſt. 88. & Drexellium in Gymnaſio patientiæ, exemplum eſt Franciſci Pechii Viri illuſtris qui 19. annorum ſpatio ſolo pane & aquæ potu ab arthritide à qua malè plectebatur liberatus eſt. Miſeranda quidem ſed curioſa, & ſcitu digna eſt hujuſmodi hiſtoria, quæ apud laudatos Autores fusè deſcribitur. Vir iſte nobilis italus quinquagenarius, dum iter ageret, à Marchione quo-

dam,

dam, cui magno odio erat, per inſidias captus eſt, & in carcerem fœdum & putidum detruſus eſt, cuſtodia & cura ſervo comiſſa, ea lege ut ſingulis diebus, nil aliud captivo ſuppeditaret quàm fruſtulum panis; & aquæ pauxillum, in hunc finem, ut non moreretur, ſed ſolùm ut ſe quotidie mori perſentiret, hoc victu in eo carcere detentus eſt, uſque ad 19. *annos, quo tempore Arce illa à Gallis capta repertus eſt Vir ille in eo carcere incluſus promiſſa barba ad pectus, laceris veſtibus, ut larvæ potius, quàm hominis ſpeciem referret; eductus itaque tanquam à ſepulchro & libertati eſt reſtitutus, ſed ſanus & à podagra omninò immunis ad patriam rediit, ubi omnibus qui illum noverant magnæ admirationi fuit, dum illum ſpectarent gladio accinctum, ab arthritide integrum & ſanum cùm antea vix baculo poſſet incedere. Tam grande beneficium à victus ſobrietate, licet coacta, retulit Franciſcus Pechius. Rationibus ergo, & exemplis ſatis patet quanta commendatione digna ſit vita ſobria, quare mirari ſubeſt, quomodo Spero Speronius Auctori noſtro Epiſtolam ſcripſerit, in qua variis argumentis, ingenioſis tamen, vitam hanc ſobriam improbare contendit.*

Sanus effectus cœpi, conſiderare vim temperantiæ, & ita mecum reputare: ſi temperantia tan-

tantas habuit vires, ut tanta mea mala profligaret, & ſanitatem adduceret; multò magis vim habebit, ut mihi ſanitatem conſervet, & pravam meam complexionem juvet, & debilem ſtomachum corroboret. Quapropter diligentiſſimè cœpi inveſtigare, qui cibi propoſito meo congruerent, qui adverſarentur, & ſtatui experiri, ſi illi qui guſtui placeant, mihi commodum, an noxam adferrent; & an proverbium illud quo homines gulæ dediti, ſe tueri ſolent, *Quod ſapit, nutrit, & juvat*, ſit veritati conſentaneum. Hoc cum facerem, deprehendi eſſe falſum: nam vina fortia, & frigidiſſima optimè mihi ſapiebant; ſimiliter Melones, & alii fructus, lactuca cruda, piſces, caro porcina, tortulæ, legumina, cibi ex paſta farinæ, & ſimiles; tamen ex his omnibus nocumentum ſentiebam. Itaq; experientia fretus, ciborum illa genera, & vina fortia, & potionem frigidam reliqui, aſſumpto vino, quod ſtomacho meo eſſet commodum eaq; menſura, quæ facilè poſſet concoqui, idem feci in cibis quod ad qualitatem, & quantitatem attinet; ſimul ita aſſueſcens, ut nunquam appetitu cibi potuſve ſatur à menſa diſcederem, ſed poſſem amplius comedere & bibere; ſecutus ea in re dictum commune *ſe non ſatiare cibis, ſtudium eſse ſanitatis*.

Hac ratione, ſubmota intemperantia, me addixi

vi-

vitæ ſobriæ, & regulatæ, quæ primò in me operata eſt id quod dixi, nimirum, ut intervallo minore quàm unius anni liberatus fuerim omnibus malis, quæ tanto tempore me obſederant, & reddita erant quaſi incurabilia, deinde ut impoſterum non amplius quotannis in morbum inciderem, ſicut antea ſolitus eram, cum ſenſibus, & appetitui obſecundarem. Ab eo itaque tempore liberatus fui, & ſaniſſimus effectus, idque mihi in hanc horam continuavit, eò quòd à ſuſcepta ſobriæ vitæ ratione nunquam diſceſſerim, quæ ſua vi admirabili efficit, ut cibus & potus congrua menſura aſſumptus vim ſuam corpori relinquat, & ſuperflua ſine difficultate exeant, nullo pravo humore in corpore generato.

Cum hac diæta, ab aliis quibuſdam nocumentis mihi cavi, nimirum à nimio calore, frigore, fatigatione, vigiliis, & ab exceſſu in opere venereo; itemque ab habitatione noxii aeris, à ventis, & ſolis ardore. Et ſi enim in menſura cibi, & potus ratio valetudinis potiſſimùm conſiſtat; tamen illa quoque quæ jam commemorata, ſuam vim habent.

Aſſertioni Scriptoris noſtri, qua dictum illud ſatis vulgatum, quod ſapit nutrit, *falſum eſſe pronunciat, non tam facilè aſſentiri poſſum, ſiquidem etiamſi*

aliquando id quod guſtui pergratum eſt , ſtomacho noxium deprehendatur , & pro alimonia potius pravos humores ſuggerat , id probabilius acceptum referri poſſe crediderim intemperantiæ , dum perdifficile eſt, ut in re ſuavi , & jucunda temperantiæ modus ſervetur , neque ſolùm in ciborum genere , ſed multis aliis in rebus voluptuoſis , ut in aphrodiſiaco negotio, quod ſi rarum ſit corpus excitat , ſi frequens diſſolvit , *ut ait Celſus , non fruſtra equidem linguæ, & palato tam exquiſitum ſenſum natura indidit , ut mediante guſtu non ſolùm homines , ſed bruta quoque dignoſcerent quæ ſalutaria , quæ noxia . Plantarum virtutes proprias , guſtu , & odore dignoſci poſſe , paſſim tradidit Galenus in Libris de Simpl. Med. facultatibus . Curioſum eſt quod obſervatur in Bobus, Equis , aliiſque animalibus , nam ſi illorum ori offeratur herbæ faſciculus , in quo aliqua ſit planta ipſis ingrata , ſolo odoratu eam cognoſcunt , atque adverſantur . Sic paſſim videmus, quòd ſi naribus graveolentia offerantur , ſeu quid amarum, aut acre guſtetur , illicò ſtomachus noxam ſentit , & averſionem demonſtrat, inverſis fibris ad nauſeam uſque ; hæc tamen intelligenda velim de corporibus ſanis ; in ægris enim res jucundæ & ſuaviores in faſtidio ſunt , & deteriora appetuntur , depravatis nempe fermentis partium, & ventriculi, modus itaque ſervandus in iis, quæ guſtui blandiuntur ; non ibo tamen inficias , quin quædam ſint ,*

quæ

quæ ſenſus guſtum pelliciant , & parum vel nihil nutriant , ac interdum graviter lædant , qualia ſunt fungi , venenum voluptuoſum , ut illos vocat Plinius , quæ integras interdum familias , & tota convivia funeſtarint , ut plurimùm tamen in humanis corporibus, quæ palato ſapiunt lubenter excipit ſtomachus , & ex iis beneficium , atque ſolamen experitur , ut exempli gratia per æſtatem acida , quæ avidè appetuntur , acidum ventriculi ex bilis prædominio depreſſum exaltant , per hyemem dulcia aromatica , vina meraca idem fermentum multo acore ſaturatum contemperant , & ad dulcedinem quandam deducunt.

Non ſolùm autem iis qui ſanitati , & longævitati ſtudent , neceſſariam eſſe à ciborum quantitate , & qualitate temperantiam , ſed à multis aliis cavendum eſſe, veluti à nimio exercitio , ab inſalubrium locorum habitatione , à ventis , & inſolatu , à quibus cavere homini libero non admodum difficile eſſe ſcribit Auctor noſter . Multum autem refert in quo loco quis vitæ majorem partem traducat ; Beotia olìm malè audiebat , Croton verò benè , unde manavit Adagium Crotone ſalubrior ; *ubi enim aer purus eſt , homines longævi ſunt , aer ſiquidem non ſolùm in cute , ſed intus noſtra viſcera perluſtrat , quare Hippocrates in Libro de Flatibus aerem* autorem , & dominum *appellabat eorum quæ in noſtris corporibus accidunt . Exercitium contrarias habet vires , modicum implet , immodicum*

extenuat, quod idem de frictione ſcripſit Celſus. Ventus nihil aliud eſt, quàm aerei oceani tempeſtas, unde fieri nequit, quin tota humoralis maſsa ſuſque deque agitetur; inſolatio verò æſtivo tempore præſertim capiti, ac univerſo corpori valdè noxia eſt. Obſervatione dignum quod ſcripſit Hippocrates, Æſtate lentè ambulandum, præter quàm ad Solem, *in promptu autem eſt ratio, quia moto ac diverberato aere, ſolares ſagittæ minus feriunt.*

Servavi me quoque quantum potui immunem ab odio, & melancholia, aliiſque animi perturbationibus, quæ magnam in corpora noſtra vim obtinent. Non tamen ita potui me ab omnibus iſtis ſervare liberum, quin ſubinde in quædam inciderem, ſed ea res mihi ad hoc adminiculo fuit, ut cognoſcerem per experientiam, illa non magnam vim habere, nec magna poſse damna inferre in corpora, quæ moderatione cibi, & potus benè ſunt diſpoſita, ita ut verè poſſim dicere, eos, qui in duobus iſtis, quæ per os intrant, congruam menſuram ſervaverint, ab aliis exceſſibus parum nocumenti paſſuros. Confirmat id Galenus, cum ait, omnes alios exceſſus v. g. ſolis ardorem, frigora, ventos, labores, parum ei nocuiſſe, eò quòd in duobus illis, quæ per os intrant, nimirum in cibo, & potu debitam moderationem ſerva-

varet, ac proinde ab illis incommodis nunquam ægrotaſse, niſi per unum diem. Id ita ſe habere, per experientiam cognovi, ſicut teſtari poſſunt multi qui me noverunt. Sæpè enim paſſus frigora, calores, & alia hujuſmodi corporis incommoda, ſæpè animi non modicas vexationes: ſed parum hæc mihi nocuerunt, cum tamen aliis, qui temperatè non vivebant, nocuerint plurimùm. Cum enim frater meus, & alii quidam de mea familia viderent motam mihi à viris potentibus litem maximi momenti, & metuerent ne cauſa caderem, correpti ſunt humore melancholico, qui in corporibus vitæ inordinatæ ſolet abundare, qui malignitate contracta ita increvit, ut eis mortem præmaturam attulerit. Ego verò cui res maximè cordi eſſe debebat, nihil paſſus ſum incommodi, eò quòd talis humor in me non eſſet ſuperfluus, quin imò ut mihi ipſe animum adderem, conabar credere, divina providentia hanc litem mihi excitatam, ut cognoſcerem quantam vim ſobria vita in corporibus animiſque noſtris habeat, ac tandem me fore victorem, ſicut paulò poſt evenit. Nam in fine victoriam retuli magno meo honore, & fructu rei familiaris. Unde percepi maximum gaudium, quod tamen corpori nocumentum inferre non potuit. Ex quibus perſpicuum eſt, neque melancholiam, neque alium animi affe-

ctum

ctum nocere poſſe corporibus vitæ temperatæ.

Quid poſſint in humanis corporibus animi pathemata, qualia ſunt amor, odium, timor, ira, ſpes, improviſum gaudium, & alia hujuſcemodi, vel ex hoc intelligi poteſt, quod in vultu hominum ſe prodant, & proprios in promptu habeant colores, qua de re legendus Chambreus in Libro de Paſſionum characteribus. Extant apud Scriptores in hanc rem memorandæ hiſtoriæ eorum, qui ex nimio iræ impetu, timore, improviſo gaudio, repentina morte obiere. Inter Philoſophos veteres inventi ſunt, qui apathiam ſibi procurarent, veluti Stoici, atque animum ita firmare ſolebant, ut nihil quæ ex fortuitis caſibus eveniunt, illorum pacem interturbare poſſent, unde Anacharſis cum in mortario tunderetur, tunſori ſuo dixit, corpus, non animum tundis. *Epicurei, qui voluptatum cupidiſſimi, indolentiæ ſtudebant, quotieſcumque dolore aliquo afficerentur, ut refert Cicero de Finibus Bonorum, hoc unicum habebant ſolamen, dicendo*, dolor ſi magnus brevis, ſi longus levis. *Non immeritò damnabat Seneca Democritum omnia irridentem, & Eraclitum, humanas miſerias deflentem*: alienis malis torqueri æterna miſeria eſt, aliorum mala ridere, inhumanitas eſt, *utraque igitur extrema evitanda, mediocritas autem laudanda, neq; ſolùm in aliis, ſed in ſe ipſo quoque ubi quis infortu-*

nio

nio aliquo , vel animo , vel corpore afficitur ; rectè propterea idem Seneca de Conſolatione ad Polibium protulit , nam & mala ſua non ſentire , non eſt hominis , & non ferre non eſt Viri. *Moderamen igitur habendum in animi paſſionibus regendis, ne ſanitati officiant, ſeu quàm minimè lædant, rectè propterea ſcribit Autor noſter , iis qui ſobriam vitam agant non tam graves noxas inferre animi pathemata, uti in iis qui inter delitias & menſas opiparas vitam traducunt , uti in ſe ipſo expertus eſt laudatus Scriptor noſter , licet non levem vexationem ob lites familiæ ſuæ intentatas paſſus fuiſſet , eidem fato non ſuccubuit , ac illius Frater , qui animi mœrore confectus interiit , quale beneficium ſoli vitæ ſobrietati acceptum refert.*

Amplius dico etiam contuſiones & lapſus, qui aliis periculum mortis adferre ſolent & graviſſimè afficere non poſſe niſi modicum nocumentum, & modicum dolorem talibus corporibus adferre. Hoc ita eſſe experientia probavi, cum eſſem ſeptuagenarius. Cum enim rheda celeriter procederem , accidit eam everti , & ſic everſam per aliquod ſpacium impetu equorum raptari. Hinc graviter mihi læſum caput & corpus univerſum , & inſuper alterum brachium, & altera tibia ſuis juncturis divulſa. Domum relatus cum à medi-

cis

cis viderer adeò malè mulctatus, concluſerunt me intra triduum eſſe moriturum. Nihilo minus poſſe in omnem eventum adhiberi duo remedia; ſectionem venæ, & medicamentum evacuans; ut humorum affluxus, & inflammatio, & febris (quæ certiſſimè mox putabatur ſecutura) impediatur. Ego contra, cum ſcirem vitam meam ordinatam tot annis continuatam, humores corporis mei ita temperaſſe, & diſpenſaſſe, ut non poſſent multum conturbari, aut confluxum gravem efficere, recuſavi utrumque remedium & ſolùm juſſi ut tibiam & brachium ſuis juncturis reſtituerent, & ſingulas partes congruis oleis ungerent: ſicque abſque alio remedio convalui, nullo alio incommodo, nulla alteratione affectus quæ medicis inſtar miraculi viſa. Unde concludo eos qui vitam temperatam colunt, parum mali ab aliis incommodis ſenſuros.

Egregium porrò documentum ad Medicam Praxim ſuggerit caſus, quem Scriptor noſter ſibi accidiſſe refert, dum enim curru veheretur, raptis in fugam Equis, & curru revoluto, annum agens 70. graves capitis percuſſiones, & luxationem in brachio, & uno crurum paſſus eſt, quam ob cauſam phlebotomiam à Medicis imperatam, ſibi noluit adminiſtrari, ac perfectè convaluit. Hac in re non leviter interdum à Me-

à Medicis peccatur , nam in vulneribus , in caſu ab alto , luxationibus , oſſium fracturis , indiſcriminatim venam ſecari jubent , ita ut piaculum videatur , ſi tale remedium ommiſſum fuerit ; ſiquidem ſi tempeſtivè luxatum os fuerit repoſitum , & convenientes ligaturæ factæ fuerint , & Patiens ſanus ſit , ac ad temperantiæ leges degere ſolitus , à prudenti Medico omitti poteſt venæ ſectio; Rectè propterea ſibi conſuluit Nobilis Scriptor rejecta ſanguinis miſſione , qui jam ſatis norat in ſuo corpore non adeſſe nec pletoriam , neque cachochimiam ob prægreſſam vitæ ſobrietatem, quæ in hujuſmodi caſibus utramque paginam abſolvit . Multum autem refert num qui ab aliquo externo caſu læditur , uti ex vulnere , caſu ab alto , articulorum luxationibus & hujuſmodi accidentibus ſit perfectè ſanus , ſive pravis humoribus ſcateat , fit enim perſæpè, ut ex parvo vulnere quis moriatur , alius ex magno convaleſcat, quod non niſi referendum ad malum apparatum latentem in primo caſu , & in ſecundo ad bonam humorum conſtitutionem . Aureus locus eſt Hippocratis in 5. Epidemiorum . Pulchra Nerei filia , à muliercula amica ludente, lata manu percuſſa eſt in ſinciput, & tunc quidem vertigine capta eſt, & ſine ſpiritu erat , & cum domum veniſſet , ſtatim febris ardens corripiebat , & caput dolebat, & rubor circa faciem erat , nona mortua eſt; *le-*

gendus Valleſius in commento . De iis , qui ex levi vulnere ſeu contuſione moriuntur , Hippocrates hæc ſcripſit verba in Libro de Cap. Vuln. His mors non contingit ſecundum juſtitiam, etiam ſi contingat, *hoc eſt, non ratione vulneris , ſed pravi apparatus pereunt , neque tanquam homicidæ culpandi ſunt qui tale vulnus inflixerint , conſulendus hac in re Paulus Zachias in quæſt. Medico-Legal.*

Sed & hoc quoque per experientiam cognovi, ordinatæ vitæ regulam diu obſervatam , non ſine graviſſimo incommodo violari . Quatuor jam anni ſunt (accidit enim cum ſeptuagintaocto eſſem annorum) cum Medicorum conſilio, & meorum importunitate aſſidua inductus ſum , ut aliquid menſuræ conſuetæ adiicerem . Varias rationes adferebant : ſenilem ætatem non poſſe tam modico cibo & potu ſuſtentari; neque ſolùm dandam operam , ut natura utcumque ſuſtentetur , ſed etiam robur & vigorem habeat , idque niſi per cibum, & potum fieri poſſe . Ego contra , naturam paucis eſse contentam , me tot annis modica illa menſura ſanum perſeveraſse : hanc conſuetudinem mihi verſam in naturam: rationi conſonum eſse, ut creſcentibus annis , & viribus ſenſim decreſcentibus , cibi potuſque menſura minuatur potius quàm augeatur; ut patiens ſit proportionatum agenti: ſto-

ſtomachi vim ſenſim fieri imbecilliorem. Huc pertinere duo proverbia apud Italos uſitata. Alterum *Qui multum vult comedere, comedat parum*: nimirum quia parum comedendo protrahit vitam. Alterum, plus juvat cibus qui ſupereſt comedenti, quàm qui ab illo comeſtus. Ubi inſinuatur nocumentum immoderati cibi aſsumpti majus eſse, quàm ſit commodum ex moderato. Verùm hæc omnia, illis aſſiduè urgentibus, me tueri non potuerunt.

Exactam victus rationem in ſtatu morboſo religiosè obſervandam, ego quidem exiſtimo, ac præſertim in acutis, ut ex paucarum unciarum adjectione, vel detractione, ingentia mala ſuſcipi poſſint, in ſtatu quoque neutro, cum quis eſt inter morbum & ſanitatem, veluti in æquilibrio, facilè eſt ut ex liberiori victu ſublato æquilibrio, decidat in morbum. In ſtatu ſanitatis tam rigidas leges ſervandas, durum, & aſperum videtur, nec ad Reipublicæ bonum ſatis conveniens; detur hoc iis, qui ſenium attigerint, jam emeritis, & rude donatis, poſtquam ad publicum bonum vitam meliorem exegerint, at juvenes, & Viros præſertim Nobiles, commoda ſanitate gaudentes, tam arctis vivendi legibus adſtringere velle, æquum non eſt. Quomodo enim quis militiæ operam dare poterit, ſeu in legationibus longa itinera capeſcere, quomodo in Patria variis fungi muneribus, quo-

modò Medicus quotidianæ ægrorum viſitationi addictus, quomodo Juris Peritus, qui profeſſionem cui ſe addixit execratur, ad galli cantum, conſultor ubi oſtia pulſat, *tam ordinatè, & ad libellam cibos captare poterunt, ut vires reficiant, rectè igitur monuit Celſus*, Qui ſanus & ſuæ ſpontis eſt, nullis ſe debet obligare legibus, *largiamur itaque è morbo evaleſcentibus, eòque magis iis, qui ex acuto morbo decumbunt, hujuſmodi cautionibus exhibendum cibum, ac tempeſtivè in pondere numero, & menſura, ut dici ſolet, non ita verò in ſanis corporibus. Elegans hiſtoria extat in hanc rem notatu digna, 3. in primo Epid.* Filia Philonis intempeſtivè cœnavit, mortua eſt. *Notatu dignum eſt, quod in curatione vulnerum obſervant chirurgi, qui cum accedunt ad vulneris curationem, ex largiori copia puris manantis ex vulnere, facilè divinant, vulneratum à præſcripta victus ratione aberaſſe.*

Itaque ne viderer obſtinatior, & ut amicis gratificarer, ceſſi tandem, & permiſi menſuram cibi augeri, ſed duabus dumtaxat unciis. Cum enim antea menſura cibi diurni totius, nimirum panis, vitelli ovi, carnis & ferculi, eſſet unciarum duodecim exactè penſata, auxi adjectis duabus unciis ad quatuordecim; menſuram potus, quæ unciarum erat quatuordecim auxi ad ſexdecim, dua-

bus

bus ſimiliter uncis adjectis. Hoc augmentum poſt decem dies ita in me cœpit operari, ut ex læto & alacri factus ſim melancholicus, & cholericus, adeò ut omnia mihi eſſent moleſta, nec ſcirem quid dicerem, aut facerem. Duodecimo die invaſit me dolor lateris, qui 22. horas duravit, deinde ſupervenit febris graviſſima, quæ 35. dies & totidem noctes continuavit: etſi poſt quintum decimum diem ſemper minor evaſerit. Accedebat, quòd interea temporis non poſſem capere ſomnum, vel ad unius horæ quadrantem, unde omnes judicabant me moriturum. Nihilominus (Dei gratia) me curavi ſola regula illa vivendi, etſi jam eſſem annorum 78. & hyems eſſet auraque frigidiſſima, & corpus extrema macie confectum. Mihique certum eſt, nihil aliud poſt Deum me à morte liberaſse, quàm exactam illam vitæ regulam tot annis à me continuatam, quo tempore univerſo nihil mali ſenſi, niſi ſubinde aliquam indiſpoſitionem unius aut alterius diei. Tot enim annorum temperantia, conſumptis pravis humoribus, non permiſerat alios malignos ſubnaſci, neque probos corrumpi, aut malignam qualitatem contrahere, ſicut in ſenum corporibus, qui abſque hujuſmodi regula vivunt, evenire ſolet. Nulla in humoribus corporis mei ſenilis malignitas, quæ mortales occidere ſolet. Nova autem illa ex nova inordinatione, de qua di-

dixi, introducta, vim non habuit (etſi malum eſſet graviſſimum) ad me occidendum.

Ex his clarè perſpici poteſt, quanta ſit vis recti ordinis, & inordinationis, temperantiæ inquam & intemperantiæ: quarum illa tot annos me ſanum præſtitit, hæc etſi exiguus fuerit exceſſus, paucis diebus ita proſtravit. Si mundus ordine conſtat, ſi vita noſtra corporalis pendet ab harmonia & proportione humorum, ac elementorum, mirum non eſt, ſi ordine certa regula debeat conſervari, & inordinatione lædi, ac deſtrui. Ordo diſciplinas reddit faciliores, exercitum efficit victorem; regna, civitates, & familias in pace retinet, & confirmat. Unde concludo, vitam ordinatam eſſe certiſſimam rationem, & fundamentum vitæ ſanæ, & longævæ, ac veram, & ſolam medicinam morborum plurimorum. Neque id quiſpiam negare poteſt, qui rem attentius inſpexerit. Hinc Medicus cum infirmum viſitat, hanc ei primam medicinam præſcribit, ut certa menſura cibum potumque ſumat, eandem commendat jam curato, ſi ſanitatem retinere deſiderat. Neque dubitandum eſt, quin à morbis impoſterum liber foret, ſi talem vitæ rationem teneret: quia omnes illas morborum cauſas reſecaret, & ita nec Medicis, nec medicamentis ei opus foret.

Re-

Rectè quidem ratiocinatur laudatiſſimus Scriptor, quòd ſicuti ordine, & juſto victus regimine relicto, ſanitas peſſum it, ita eodem reſtituto; ſalus priſtina recuperetur, ut per eandem viam ſit retrocedendum, unde quis aberrarat. Temperamentum noſtri corporis nil aliud eſſe, quàm humorum, licet variæ naturæ conſonantiam & moderationem, ſatis liquet, imò animam hominis nil aliud eſſe, quàm harmoniam veluti quandam, opinio fuit Galeni. Sanitatem concordiam eſſe animæ cum corpore ſcripſit Plato, ita ut inter hæc duo adſit proportio quædam, nam ſi animus nimis excellens ſit & vivax in corpore tenui, illud concutiat, & languoribus impleat, ſi verò corporis vires animum ſuperent, illum obruant, ac torpentem reddant. De admiranda, & harmonica proportione partium humani corporis, ut etiam in iis partibus, quæ pudenda dicuntur, atque ideò velantur, non minus ſit decoris, qnàm utilitatis, multa ſcitu digna habentur apud Lactantium Firmianum, Caſſiodorum. Quidnam autem erat illud, quod tantopere admirabantur Sculptores in ſtatua illa Policleti, quæ Canon, & Regula vocata eſt, quàm partium humani corporis harmonia quædam, & commenſuratio? Longè verò majorem eſſe pulchritudinem partium internarum, ſcripſit Divus Auguſtinus De Civitate Dei Libro 22. Si numeri, quibus coaptatio, quæ harmonia græcè dicitur, noti eſſe poſſent, in interio-

rioribus quoque viſceribus, quæ nullum oſtentant decus, ita delectaret pulchritudo rationis, ut omni formæ apparenti, quæ oculis placet, ipſius mentis, quæ oculis utitur, præferretur arbitrio; *pulchritudinis autem tum externarum, tum internarum partium conſervatrix unica eſt nunquam ſatis laudanda ſobrietas.*

Imò ſi animum ad ea quæ oportet, attendere velit, ſe ipſe Medicum efficiet, & quidem perfectiſſimum. Nam re vera homo non poteſt eſſe aliis perfectus Medicus, ſed tantùm ſibi ſoli. Cujus rei hæc eſt ratio. Quivis enim diverſis experientiis poteſt cognoſcere naturæ ſuæ conditionem, ſuaſque occultas proprietates: qualis cibus, & potus, & quæ menſura naturæ congruat. Hæc tamen non ita poſſunt cognoſci in aliis: quia opus longa experientia, & obſervatione exactiſſima, quam circa alios non facilè habere poſsumus; præſertim cum major ſit diverſitas temperamentorum, quàm vultuum. Quis credat, vinum vetus nocere meo ſtomacho, & novum juvare? me pipere minus incaleſcere, quàm cinnamomo? Quis medicorum has duas occultas proprietates mihi indicàre potuiſset, ſi ego longa experientia vix tandem eas deprehendere potui? Itaque alter alteri non poteſt eſse perfectus Medicus. Unde cum homo

mo non habeat meliorem ſe ipſo Medicum, nec melius medicamentum, quàm ſobriam vitam, perſpicuum eſt hanc omninò amplectendam.

Nullum adhuc repertum fuiſſe Medicum perfectum, nec ſpem eſſe, quòd poſthac reperiri poſſit, licet aſſerere. Hippocrates ipſe in Ep. ad Demo. ingenuè ſcripſit, ſe licet ſenem Medicinæ finem non attigiſſe. Galenus in 3. Methodi huius rei cauſam attigit, quæ alia non eſt, quàm quòd impoſſibile ſit poſſe Medicum, cujuſq; hominis naturam, & proprietates habere perſpectas; ego enim ſi cuiuſque privati naturam explorare ad unguem ſcirem, utique qualem fuiſſe Æſculapium mente concipio, talem me eſſe putarem. *Quotus enim quiſque eſt, qui licet peritus, & præſertim ex iis, quos Poliatros vocant, continuæ Praxi addictos, qui poſſit ægri cujuſque, interdum etiam antea non viſi, naturam, & proprietates habere cognitas? Rectè propterea Celſus in Prœ. ajebat utiliorem eſſe Medicum familiarem, quàm extraneum. Ex hac naturarum diverſitate non malè infert Operis Auctor, neminem perfectiorem eſſe Medicum aliorum, quàm ſui ipſius, ut qui longa experientia, & uſu rerum cognoverit quid ſibi proſit, quid noceat. Sic Tiberius Nero Tacito referente 6. Annalium eludere ſolebat Medicorum artes, & eos, qui poſt 30. annum non internoſcebant corpori ſuo utilia. Memorat porrò particularem quandam*

 dam

dam in ſeipſo idioſincraſiam, nempè quòd vinum vetus exacto anno ſibi valdè noxium eſse, & recens perutile. Victus itaque ratio ritè inſtituta, tum in ſtatu ægro, tum ſano utramque paginam abſolvet, Curatricis, & Præſervatricis Medicinæ vices ſubeundo; neque alio remedio, quàm exactiſſima vivendi norma uſum fuiſſe crediderim Aſclepiadem Pruſienſem ad corporis firmitudinem adeò integram uſq; ad extremum ſenium ſervandam, ſponſione facta cum fortuna, ne Medicus crederetur, ſi unquam invalidus ullo modo fuiſſet ipſe, *ut ait Plinius Libro 7. Cap. 37.; qui, ut idem Plinius Libro 36., totam veterem Medicinam turbavit, rejectis Medicamentis, nova inſtituta curandi ratione per cibi abſtinentiam, alias vini, fricationes corporis, ambulationes, geſtationes, & alia hujuſcemodi. Haud aliter Antiochus Medicus, uti apud Galenum 5. De San. Tuen. ſobrietatis amantiſſimus longævitatem obtinuit, cum autem eſſet decrepitus, ad lampadem vitalem ſuſtentandam, quæ continuam exigebat pabuli ſuffectionem, ter in die cibum capiebat, hora tertia, vel quarta panem ſumebat cum melle attico cocto, hora ſexta, vel ſeptima* lotus, mediocriter prandebat, primùm iis ſumptis, quæ alvum deiciunt, poſthæc maximè piſcibus, vel quos ſaxatiles vocant, vel qui in alto mari degunt, rurſus in cœna à piſcium eſu ſuſtinuit, ſed boni ſuci aliquid, ac quod non facilè putreſceret capiebat. *Cur au-*

tem

tem contra veterum morem, liberalius pranderet, quàm cœnaret Medicus ille, non apparet ratio, niſi fortè ea ſit, quam adfert Jo: Langius Epiſt. Med. Libro primo Epiſ. 55, in qua poſtquam variis argumentis oſtendit noſtris etiam temporibus, largiorem eſſe debere cœnam, quàm prandium, hiſtoriam hanc Antiochi Medici memorans, ait ſenectutem, & præſertim decrepitam tanquam morboſum ſtatum conſiderandam, ideòque contrario modo tractandam, quàm in ſtatu firmæ valetudinis.

Non tamen negaverim quin Medici ſint neceſſarii, & magni pendendi, ad cognoſcendos, & curandos morbos in quos ſæpè incurrunt qui vitam ordinatam non ſectantur. Si enim amicus, qui te viſitat in morbo & ſolùm verbis ſolatur, & compatitur rem tibi gratam præſtat, quantò tibi carior debet eſse Medicus, qui inſtar amici te inviſit ut juvet, remedia adhibet, & ſalutem tibi promittit? Verùm ut quis ſanum ſe conſervet ſentio deberi amplecti loco Medici vitam regulatam, quæ ut experientia conſtat, eſt medicina naturalis & nobis propria, quia etiam maligni temperamenti corpora conſervat ſana, & efficit ut ad longum ævum etiam centum annorum & amplius vitam proferant, & tandem abſque doloribus, & humorum perturbatione vitam finiant, ac per

puram humoris radicalis conſumptionem, inſtar lampadis extinguantur. Multi putarunt id poſse fieri auro potabili, & lapide philoſophico (quem elixir vocant) à multis quæſito, à paucis invento, ſed fruſtra ſunt ſi vita temperata abſit.

Seneca in Epiſtola 78. *ad Lucillium ſuum, gravem deſtilationem, qua laborabat, ad ſummam maciem deductus, memorans, magno ſolamini amicos ſibi fuiſse refert.* Multum mihi contulerunt ad bonam valetudinem amici, quorum adhortationibus, ac variis ſermonibus allevabar, quidquid enim animum erexit, etiam corpori prodeſt. *Ad ſanitatem verò obtinendam, valdè conferet ſi Medicus decumbentis ſit amicus, & familiaris, nam ex eodem Seneca* 4.*Contr.* Nihil magis ægris prodeſt, quàm curari ab eo, à quo volunt, confidentia enim ægrorum plures ſanat, quàm remedia. *Hac ſorte tamen non fruuntur, niſi qui ſui ſunt juris, qui pro lubitu poſſunt ſibi Medicum deligere. Hinc apud Religioſos cœtus, & præſertim apud Moniales, quæ uni, vel alteri Medico ſunt addictæ, perſæpè audiuntur querimoniæ, quòd ſibi non liceat pro genio Medicum habere curantem. Profectò nihil ægro eſt pernicioſius, quàm ſi Medicus illi ſit parum gratus, interdum etiam odioſus. Cum ergo tam variæ ſint hominum temperaturæ, ac effectus, Medici ſagacis, ac induſtri erit,*

ſi ad

ſi ad genium , & mores ægrotantis ſe componat , ut ægri affectum lucretur . Medicorum non pauci hoc pacto verſutia magis , quàm peritia , non modicam auctoritatem, & fortunam ſibi conciliarunt . Doctiſſimus Gaſpar A' Reyes in ſuis Quæſtionibus , hanc habet ſatis curioſam , & elegantem . Quare Medici indocti, & rudes empyrici, & pſeudomedici, non rarò vulgo magis placeant, quàm docti, & ſapientes.

Verùm homines ſenſuales , & intemperantes (quales plerique ſunt , volentes ſuos appetitus ſatiare, & gulæ indulgere) etſi videant ab intemperantia ſe malè ſubinde tractari, nihilominus vitam ſobriam refugiunt , quia inquiunt , *melius eſt obſequi appetitui, & decem annos minus vivere , quàm naturam ſuam aſſiduè frœnare*, ſed non conſiderant quanti momenti ſint homini decem anni vitæ, & ſanæ vitæ in ætate matura , qua maximè perficitur & viget prudentia, & ſapientia , & omne virtutum genus, quæ niſi in illa ætate perfectæ eſse nequeunt . Et ut de cœteris taceam, nonne omnes penè eruditiſſimi libri quos habemus à ſuis Auctoribus ætate matura , & illo decennio quod illi præ gulæ ſuæ voluptate nihili æſtimant conſcripti ſunt?

Præterea dicunt iſti ſenſuum ſervi, vitam ordinatam rem eſſe adeò difficilem , ut ſervari nequeat.

queat. Ad hoc reſpondeo, Galenum illam ſervaſſe, & loco optimæ medicinæ habuiſſe: Platonem quoque & Iſocratem, & Ciceronem, alioſque plurimos veterum, & noſtra ætate Paulum Tertium, & Cardinalem Bembum, qui idcircò tandiu vixerunt, & è noſtris Ducibus Landum, & Donatum; alioſque plurimos inferioris conditionis, non ſolùm in Urbe, ſed etiam in vicis, ac pagis. Itaque cum multi olìm illam tenuerint, & modò adhuc teneant, non eſt res, quæ non à quolibet præſtari queat: præſertim cum hic non ſit opus multis, aut exquiſitis rebus, ſed tantùm ut quis incipiat, & ſenſim adſueſcat.

Nec obſtat quòd Plato dicat, eos qui in Republica verſantur, non poſſe vitam ordinatam tenere, quia ſæpè opus eſt calores & frigora, & ventos, & imbres, & nives ac varios labores perpeti, quæ non conveniunt vitæ ordinatæ. Reſpondeo enim hujuſmodi incommoda non eſſe magni momenti (ut ſupra oſtenſum eſt) ſi vitam ſobriam agas in cibo & potu, quod facilè eſt iis, qui in Republica verſantur, & maximè conveniens, tum ut à morbis, qui functiones publicas impediunt, ſe præſtent immunes, tum ut mente in omnibus, quæ occurrunt, negotiis magis vigeant.

Nemo ferè eſt, quodcunque vitæ genus elegerit, qui

ſene-

ſenectam animo non præſumat, eamque facilem, vegetam, operoſam, qualem Heſiodum habuiſſe ferunt, non exoptet, at perpauci ſunt, qui viam, qua ad hujuſmodi ſenectam ſit eundum, velint capeſcere, idcircò in qualibet Civitate non pauci ſpectantur ſenes, ſed quales deſcribit Juvenalis Satira decima; at perpauci ſunt, qui forti & valida ſenecta ad publicum bonum apta perfruantur; Plato propterea ſenes à Reipublicæ adminiſtratione removendos volebat, quia ut plurimùm morboſi ſint. Qui merent in Caſtris ob varium vitæ genus, aliquando lautum, ſæpius tamen inter famis ac ſitis tolerantiam traductum, perrarò facilem ſenectam aſſequuntur, ſic pariter qui in agris exercentur, & qui in Urbibus, mechanicis artibus, & laboribus ſunt addicti Forſan ſoli, qui Palladis ſtudiis ſe devoverint ſortem hanc aſſequi poſſunt, ſi juſtum vitæ regimen ſervare velint, ut tale ſenium poſſideant, in quo ad publicam utilitatem Opera edant, doctiora, ingenioſiora ex quibus vitam poſthumam adipiſcantur. Hippocrates jam ſenex opus conſcripſit Aphoriſmorum, ſeu potius Oraculorum, Galeni quoque Opera ſenilia, clariora ſunt, Valleſius Filippi ſecundi Hiſpaniarum Regis Archiater, in extremo ſenio Librum compoſuit de Sacra Philoſophia, Sanctorius noſter aureum Opuſculum de Medicina ſtatica longævus conflavit, Harvejus Angliæ Democritus, ad ſenectam vergens, divinum illud Opuſculum de motu ſanguinis concinnavit, atque

edi-

edidit , & annum habens ſeptuageſimum tertium Libellum de generatione animalium conſcripſit . In aliis quoque faccultatibus idem eveniſſe erudito cuique ſatis conſtat . Secus autem evenit iis , qui cœco quodam impetu rapti Opera juvenilia edere voluerint , perrarò enim fit , ut eos in maturiori ætate pœniteat , ac triſtes animi morſus ſentiant , ubi interdum ſuos juveniles auſus reviſunt , aut illorum ſubit recordatio , ſic olim de ſuis Carminibus Ovidius.

Cum relego ſcripſiſſe pudet , quia plurima cerno,
Me quoque qui ſcripſi judice , digna lini.

Vitæ igitur ſobriæ ſuo tempore ac loco ſuſceptæ , fructus jucundiſſimus eſt ſenecta , ſed præcipuè illa , quæ viridis , & cruda appellatur , quam ſortem non expectent literati homines menſarum frugalium oſores , qui enim inter muſarum ſacra , ac ſimul inter Bachi , & Veneris delitias , juventam , & virilitatem traduxerit , poſtea vetus vietus , ſenex veternoſus , colore muſtelino , *uti Comichus in Eunucho , in præmortuo corpore , mortem potius , quàm vitam producet .*

Obiiciunt aliqui , qui vitam agit regulatam, comedendo ſemper infirmorum cibos , & exigua quantitate , quid faciet in morbis ? qualem diætam capeſset , cum eam anticiparit ſanus ?

Re-

Reſpondeo primò : natura , quæ hominem nititur conſervare quantum poteſt , nos docet quomodo in morbis debeamus nos gubernare, nam ſubitò tollit appetitum , ut non comedat niſi parum , ipſa enim parvo eſt contenta . Unde infirmus ſive antea vitam regulatam tenuerit , ſive non , cum infirmus eſt, non debet veſci niſi cibis morbo congruentibus , idque multò minore menſura, quàm cum eſſet ſanus . Si enim priorem menſuram ſervare vellet, naturam, quæ jam morbo gravata eſt ac debilitata , opprimeret.

Secundò reſpondeo & melius , eum qui vitam ſobriam ſectatur, non poſse in morbum incidere , imò rarò , & exiguo tempore ſe ſentiet indiſpoſitum , quia ratio illa vivendi ſuſtulit mali caûſam . Cauſa ſublata , tollitur quoque effectus, nempe morbus.

Noſtris quoque temporibus non deſunt qui frugalem , ac temperatam vitam degant, & facilem longævitatem obtineant , cujus veritatis teſtes ſunt, quidam Religioſi Cœtus , in quibus homines eodem ſacco obducti nudipedes incedunt, & ſuper ſtramenta anguſtis in cellis , vel furente Syrio ſomnum captant, ex iis non paucos viſere eſt, ſeptuagenarios, octogenarios, fortes , & robuſtos , qui non niſi jejuniis frequentibus ac parcitati victus , licet non ſemper laudabili , feli-

licem ſenectutem acceptam referunt. Perdoctè autem Operis Auctor difficultatibus occurrit, quas in ſcenam adducunt, qui ſobriam vitam cane pejus, & angue odio habent, corruit enim illorum ratio dum ajunt, iis, qui tam arctis temperantiæ legibus ſe addixerint, ubi ægrotant, ob virium languorem medicamenta administrari non poſſe, ideoque magis periclitari, nam ut rectè ait Scriptor noſter, vel non tam ſæpè ægrotant, vel non tam gravibus morbis plectuntur, in illorum enim corporibus, neque pletorica, neque cachectica diathesis exiſtit, ut morbi in iis non reperiant, in quo malitiam ſuam exerceant, addam ego illorum fortunæ adſcribendum, quòd ob fractas vires uſurpari remedia non poſſint: Hippocrates in primo Aphoriſmorum; ſcripſit, ſenes febribus non adeò acutis corripi ut juvenes, cum frigidum ſit illorum corpus, neque inflammationibus adeò obnoxium. Rarius itaque, & minus graviter à morbis afficiuntur, qui ſobrietatis leges ſervant, quàm qui Autonomiæ ſtudent, quibus nempe extra naturæ lineam longè abducta eſt humorum temperies; quòd ſi aliquando à cauſis externis, uti ab aere, cujus uſus eſt indiſpenſabilis, in quibuſdam conſtitutionibus Epidemicis, & ipſi læduntur, non adeò graviter tamen afficiuntur, ut qui lautè, & opiparè vivunt, in quorum corporibus morbi epidemici reperiunt, unde feritatem ſuam exerceant, quod idem quoque in peſti-

len-

lentia evenit , quæ pinguiores victimas ſibi mactari exoptat .

Senes peſtilentiam minimè ſentire *ſcripſit Plinius Libro 7. H. N. Cap. 50. quod non aliam ob cauſam fieri putarim , quàm quòd corpora ſenum ſicca ſint , nec externis impræſſionibus tam obvia , uti juvenilia corpora , quæ laxiora ſunt ; rationem aliam affert Julius Cæſar Zarottus de Medica Martialis interpretatione , putat enim peſtilentiam morbum calidiſſimum eſſe , ideoque ſenum corpora minus afficere . Extat apud Martialem Libro tertio Epigramma facetiſſimum in mulierem quandam nomine Vetuſtinam , quæ licet vetula , & rugoſa catulliebat , geſtiebatque ut nuberet , dum itaque in illam variis ſcommatibus jocatur , hoſce habet verſus .*

Cum bruma Menſem ſit tibi per Auguſtum ,
Regelare nec te peſtilentia poſſit ,
Audes ducentas nupturire poſt mortes .

Variis rationibus contendit Interpres , quas hic referre non vacat , oſtendere peſtilentiam morbum eſſe calidiſſimum , ideoque ex mente Martialis ipſam peſtilentiam ineptam eſſe , ut fœminam illam ob ſenilem ætatem perfrigidam , poſſet calefacere ; ingenioſè quidem Interpres , ſed cui non tam facilem aſſenſum largiri quis poſſit peſtem morbum calidum eſſe , cum ſæpiſſimè paucam febrem habeat adjunctam , ut Medicis etiam imponat , ſed peſtem ſenes minus corripere ,

ſeu minus afficere, eò quòd ſenilia corpora ſquallida ſint, & ſicca. Id ipſum quoque in peſtilentiis, quæ animalia interdum corripiunt obſervare eſt. Vidimus annis elapſis in gravi epidemia, quæ Bovino generi bellum ad internecionem uſque indixit in tota continenti Sereniſſimi Veneti Dominii, (quod morbi genus hoc anno quoque magno populorum damno per totam ferè Italiam acriter ſerpit, ac potiſſimùm in Agro Romano) vidimus inquam Boves pinguiores, & magis toroſos à morbo peſtifero promptius corripi, quàm Boves vetulos, & ſtrigoſos, uti in Diſſertatione, quam in Patavino Lyceo habui, & publici juris feci, inter cætera phenomena adnotavi.

Quare cùm vita ordinata adeò ſit utilis, adeò virtuoſa, pulchra & ſancta; digna eſt quam omnes amplectantur, præſertim cum facilis ſit & hominis naturæ maximè conſentanea. Nemo qui illam ſectatur, aſtringitur ut tam pàrum comedat, aut bibat quàm ego, nemo vetatur veſci fructibus, piſce, & aliis, quibus ego non veſcor. Ego parum comedo, quia tantillum ſatis eſt parvo & debili meo ſtomacho. Abſtineo fructibus, piſce, & ſimilibus cibis, quia mihi nocent: qui verò talibus juvantur, poſſunt, imò debent illis uti; tantum abeſt ut ſint vetandi. Cuilibet tamen cavendum, ne majorem quantitatem etiam commodiſſimi cibi, vel potus aſſumat, quàm ven-

tri-

triculus ipſius facilè poſſit concoquere. Unde qui nullo cibi, vel potus genere offenditur, *ei ſola quantitatis regula, non qualitatis eſt ſervanda*, quæ res factu eſt facillima.

Nemo hic mihi obiiciat, multos reperiri qui etſi inordinatiſſimè vivant, ſani tamen ad ultimos vitæ terminos perveniunt; quia cum hæc res ſit incerta, periculoſa, & rariſſimè accidat, non debet ejus fiducia nos inducere ad vitam inordinatam. Non eſt prudentis, tantis ſe exponere morborum, & mortis periculis, ac incommodis, ſpe eventus felicis, qui rariſſimis obtingit. Magis ſecurus eſt vitæ, ſenex pravæ complexionis, tenens vitæ regulam, quàm juvenis robuſtiſſimus abſque regula vivens; qui tamen probi eſt temperamenti, poteſt cum recto vitæ ordine longius producere vitam, quàm qui eſt pravi. Et poteſt interdum fieri, ut homo ſit tam boni, & firmi temperamenti, ut etiam abſque tanta regula poſſit vivere ſanus annos plurimos, & mori in extrema ſenectute per puram reſolutionem, ſicut Venetiis accidit Procuratori Thomæ Contareno, & Paduæ viro Nobili Antonio Capo di vacca. Sed talem vix unum invenias inter centum millia. Unde quod ad alios attinet, ſi quis ex illis diu ſanus vivere exoptat, & abſque dolore, & moleſtia mori per reſolutionem. Hoc enim modo, non aliter, poteſt

teſt frui fructibus talis vitæ, qui ſanè ſunt plurimi, & ſinguli eorum maximi eſtimandi.

Si quis me conſuleret, quo ciborum genere, qua quantitate, quove tempore uti debeat, ut ſanitatem quantum fieri poſſit ſartam tectam conſervet, ego ſuaderem, ut potius ſtomachum ſuum conſuleret à quo nimirum ſeniora conſilia poſſet referre. Sic Quintilianus, ut dignoſceret, num Oratio, concinna, & accommodata futura eſſet audientibus, dicere ſolebat, aures meas conſulo. *Regula itaque Policleti erit ſtomachus, ut qui ſobriæ vitæ ſe dederit, ſecum penſet, quid ferre recuſet, quid valeat ſtomachus; ac præſertim in id incumbendum ne nimio onere gravetur, licet quod aſſumitur optimæ ſit notæ; ſatis vulgatum eſt illud, quod omnis repletio ſit mala, panis autem ſit peſſima. Non minus quoque contra ſobrietatis leges peccatur ab iis, qui famis tolerantia putant ſanitati, & vitæ longævæ velificari, fermentum enim ſtomachicum, plicis ventriculi inſitum, chilo ad vias ſuas ablegato, ſabathum nullum agnoſcit, ſed continuò agere vult, & in ipſas ventriculi tunicas rabiem ſuam exercet, atque ex toto corpore humores allicit in quos agat. Sic Hippocrates Ventriculum mari aſſimilabat, quod dat omnibus, & accipit ab omnibus, præterea fames bilem exacuit, & hominem moroſum reddit, unde plautinum illud in proverbium ceſſit, fames, & mora*

ra

ra bilem in naſum conciunt. Hanc ob cauſam unicam comeſtionem in die naturali damnabat Hippocrates, cum ex hujuſmodi abſtinentia corpus excitetur, & alimenta poſtea non ſatis commanſa avidius devorentur, atque ulterius alvus ſiſtatur, in corpore igitur ſano vitanda eſt fames, & fermento cibum expoſcenti auſcultandum.

Primò, quia efficit ut humores in corpore ſint puri, & benigni, *quo fit ut non permittat fumos è ventriculo ad caput efferri.* Unde ulterius ſequitur, ut tali homini cerebrum ſit purum inſtar ſpeculi, & mente ubique vigeat. Itaque facile ex infimis iſtis, & terrenis ad divinarum rerum ſublimes aſcendit conſiderationes, cum ſumma animi voluptate, & conſolatione; eaque cognoſcit, quæ aliàs numquam potuiſſet cogitare, nimirum quanta ſit Dei potentia, ſapientia, & bonitas. Hinc deſcendit ad naturam corporalem eamque cognoſcit eſſe opus divinum. Videt & manu tangit ea quæ in alia ætate, & cerebro minus purgato non potuiſſet unquam videre, vel tangere. Tunc videt turpitudinem vitii, in quod cadit is, qui affectus humanos nequit domare. Tunc cognoſcit triplicem illam cupiditatem, quæ nos ab ineunte ætate comitatur, carnalis voluptatis, honoris, & divitiarum, quæ in ſenibus vi-

vitæ intemperatæ creſcere ſolet. Hanc is, qui non ſenſum; & appettitum, ſed rationis ductum longo uſu conſuevit ſectari, facilè temperat, & cohibet; ita ut ab ea non magnopere infeſtetur. Deinde cum ſe videt ad terminum tendere, & reſolutioni propinquum, non concipit inde animo mœrorem, quia cum ſciat Dei beneficio, relicto vitio ſectatum virtutem, ſperat per Chriſti Redemptoris noſtri merita mori in eius gratia, & æterna frui beatitudine. Accedit quòd videat ſe jam ad id ætatis perveniſse, ad quod pauciſſimi pertingunt, & mortem propinquare non cum impetu, & ex improviſo cum acerbis doloribus, ſed leni, & benigno paſſu, ſolius humidi radicalis, quod inſtar olei lucernæ ſenſim minuitur, conſumptione; quòd fit ut ipſe ſuaviter ſine dolore, ab hac vita terrena, & mortali, ad cœleſtem, & æternam tranſeat.

O' Sanctam & verè felicem vitam ordinatam, meritòque ab omnibus colendam: O' infelicem, & deteſtandam vitam inordinatam, quæ tantis malis genus replet humanum! Pulchra vox & amabilis, *Vita ordinata*, *ſobrietas*, *temperantia*: ſicut è contrario fœditatem ſonat, *Vita inordinata*, *crapula*, *intemperantia*. Et tale diſcrimen inter hæc cernitur, quale inter vocem, *Angelus, & Diabolus*.

Hactenus explicui cauſas, per quas me ab intem-

temperantia vindicavi, & vitæ ſobriæ addixi, & modum quem in ea re tenui, & quid inde mihi acciderit: & commoda quæ illa ſuis aſſeclis præſtat.

Summatim temperantia in victu, ſanitatis, & longævitatis baſis eſt, & munimentum, ex qua poſtea tot beneficia obtinentur, quæ vitæ ſobriæ Auctor hoc in loco refert, qualia ſunt prudentia ſapientia, atque etiam euthanaſia, ubi enim quis vitæ lineam intra moderationis cancellos rectam, & irretortam produxerit in extremo ſenio, cum neceſſe ſit fatis concedere, nullam violentiam patietur, & anima placidè e ſuo ergaſtulo, in quo concluſa erat, ad ſuperos evolabit, ſi valere vita eſt, non vivere. Profectò eorum, qui temperantiæ leges ritè obſervant, & procul à Medicis; & Pharmacopœis degunt, vita verè appellanda eſt, non ita verò, qui ob intemperantiam in ſympoſiis, commeſſationibus, ſive lectulo affixi, ſive continuæ ſeſſioni addicti vitam precariam duxerint.

Præter dicta incommoda unica comeſtio in die naturali, & crebra jejunia, id quoque habent, ut oris graveolentiam inferant. Quam ob cauſam ora hominum, qui nihil ederint, ſed jejunarint graveoleant, quæſivit Ariſtoteles Sectione decima tertia, Problemate ſeptimo, cujus rei rationes quilibet videre poteſt apud eundem Ariſtotelem, Aphrodiſæum, Septalium, & alios.

alios. Satis lepidum Martialis Epigramma extat in Baſſam mulierem, cui graviter fœtebat anima, referens enim varias graveolentiæ differentias, eam memorat, qua olent jejunia Sabatariorum, *aitque malle ſe Baſſam omnes illos odores olere, quàm eum quem olebat. Cur autem Poeta Judæos ſugillet mentione facta de illorum jejuniis, id effeciſſe crediderim, eò quia nulla natio ex Religionis inſtituto ſeveriora ſervet jejunia, dum à qualibet re eſculenta, & potulenta, ultra viginti quatuor horas omninò abſtinent, unde magis ipſis, quàm aliis graveolet ſpiritus, & præſertim per æſtatem, quando ſolemnia jejunia inſtituunt, & canicularibus diebus fervent, arent enim illorum linguæ & ventriculus præ fervore bilis, & aliorum ſuccorum, unde halitus, quos ab ore expirant, non poſſunt, quin malè oleant, & eò magis in picrocolis, quam ob cauſam Ballonius Conſ. Libro ſecundo, Conſ. 16. iis, qui abundant amara bile, jejunia vitanda eſſe jubebat; tempore autem Martialis multi Hebræi Romæ degebant, & illorum inſtituta erant nota. Longam itaque inediam, & protracta jejunia, graveolentiam oris adferre, ſatis perſpectum erat, unde etiam Ovidius Libro tertio de Arte amandi,*

Cui gravis oris odor, nunquam jejuna loquatur.

Sed quidam ſenſibus dediti, & parum rationi obſequentes obiiciunt, non eſſe optandam longam vi-

vitam, eò quòd poſt ſexageſimum quintum ætatis annum, non poſſit dici *Vita viva*, *ſed vita mortua* Verùm hi errant graviter ut nunc oſtendam ex me ipſo, narrando mea oblectamenta, & voluptates, quas in hac mea ætate 83. annorum capio, quæ tales ſunt, ut paſſim me homines felicem judicent.

Condonandum quidem eſſet iis, qui poſt 65. annum, ſatius eſſe ajunt è viventium ſtatione eximi, quàm vitam producere ad miſeriam inter varia morborum genera, iis inquam condonandum eſſet, ſi juventutem ac virilitatem, ab iis effectibus, qui luxui, & intemperantiæ deditos comitantur, immunem traduxiſſent, & quàm malè plectantur, qui genio ſuo indulgent, & quàm raró ſexageſimum annum attingant, nemo non novit, potior ergo conditio eorum erit, qui temperantiæ, & ſobrietatis legibus ſe dederint in ipſo juventæ flore, ut omnes ætatis annos irretorto curſu percurrant. Septuaginta anni dies hominis, in potentatibus autem octoginta, ſic legimus in Pſalmo, à quo dicto non multum abludit, quod de annis climactericis apud Philoſophos ſcriptum habemus, quos annos ſcalares appellant, inter quos ſunt ſeptenarii, & novennarii, unde 63. annus, utpote productum ſeptem, & novem, magnæ dignitatis & contemplationis eſt; natura enim pro genio numerum ſeptimum ſibi elegit, unde ſicuti

morbi die 7. 14. & 20 in acutis criſes ſuas moliuntur, in chronicis die 40, & 80, ita in curſu vitæ per ſeptenarios procedit, idcircò annus ſeptuageſimus, ut plurimùm mortalis eſt vitæ finis, & inter climactericos recenſendus, octogeſimus verò primus, qui productum eſt numeri novenarii, ſi in ſe ipſum multiplicetur, & ipſe climactericus eſt, ſic Platonem ajunt 81 anno completo obiiſſe. Scio equidem non deeſſe, qui vim numeris ineſſe dicant, cum in rerum natura non ſint niſi individua, numeri autem ſint mentis noſtræ ſimplex opus, non eſſe tamen negligendam numerorum rationem, prudens conſilium eſt, quando ipſemet Deus omnia in pondere numero, & menſura diſpoſuit, & ſenarium eſſe voluit, quo Mundum conderet, & ſeptimo ab opere conquieverit. De numero ſexto, qui inter numeros perfectos habetur, egregiè ſcripſit Divus Auguſtinus Lib. 11. de Civ. Dei cum numerus ſenarius compleatur ſuis partibus, hoc eſt ſexta ſui parte, ex tertia, & dimidia, quæ ſunt unum duo, & tria, qua in ſummam ducta faciunt ſex, ſunt enim partes quotæ. Numerum itaque ſenarium, hoc eſt ſex dierum, Divinam Sapientiam elegiſse ait Vir iſte Doctiſſimus, ut Machinam hanc, quam Mundum appellamus conderet, eſt autem numerus ſenarius radix, & origo cœterorum numerorum, qui perfecti dicuntur extra centenarium. Summus itaque rerum conditor, Mundum tanquam rem perfectam, nu-

me-

mero perfecto conditum eſſe voluit, ipſe perfectiſſimus.

Proſpera utor continuè valetudine, & ita ſum agilis, ut ex plano facilè equum conſcendam, & altos gradus, & colles ſublimes pedibus ſubeam. Deinde ſemper ſum alacris, jucundus, & benè contentus, liber ab animi turbelis, & omni moleſta cogitatione, quorum loco gaudium, & pax in corde meo ſuam fixere ſtationem. Non me tædet vitæ, quam ego magna mea voluptate tranſigo. Sæpè offertur occaſio colloquendi cum Viris præſtantibus, qui ingenio, moribus, literis, aliiſque virtutibus excellunt. Cum talium deeſt copia, trado me lectioni alicuius libri eruditi, & poſtea ſcriptioni, id in omnibus inquirens, quo poſſim juvare alios quantum vires meæ permittunt. Hæc omnia facio pro meo commodo, & congruis temporibus, & in propriis ædibus, quæ prætérquàm quòd ſint in pulcherrima hujus eruditæ Civitatis (Paduæ inquam) regione, ſunt valdè pulchræ, & commodæ, quales paucæ hac ætate; ſecundum rationem architecturæ ita à me fabricatæ, ut non minus adverſus æſtum, quàm frigus ſerviant. Fruor ſimul meis hortis, iiſque diverſis, aquarum currentium rivis ad latus derivatis, in quibus magna ſanè oblectatio. Fruor aliquot menſibus

ſibus per annum oblectatione collis in montibus iſtis Euganeis, ubi & fontes habeo, & hortos, & domum commodiſſimam.

Satis fusè refert Scriptor noſter, quibus oblectamentis ſenectutem ſuam traduceret, legendo nempè ſcribendo, venando, ædificando, modò in Urbe, hoc eſt Patavii, modò ruri apud colles euganeos, ubi villam amœniſſimam conſtruxerat; ſic Senex ille terentianus in Eunucho actu 5. Ex meo propinquo rure hoc capio commodi, neque agri, neque Urbis odium me unquam percipit, ubi ſacias cœpit fieri, commuto locum. *Non poterat ſanè Vir ille Sapientiſſimus campos, & colles amæniores, quales ſunt Euganei, ac Urbem clariorem, Muſarum, Virtutumque omnium domicilium ſibi deligere; ubi cum viris omnigenæ Doctrinæ peritiſſimis colloqueretur, & genium ſuum paſceret. Satis elegans, ac lectu digna eſt Senecæ Epiſtola 83. in qua Lucilio ſuo narrat, quid ageret iam ſenex, & quali tenore vitæ uteretur, nempè, inter varia ſtudia, & honeſta, tum corporis tum animi, ſed cum ſumma ſemper victus ſobrietate;* Panis ſiccus, ajebat ille, & ſine menſa prandium, poſt quod non ſunt lavandæ manus. *Extat in hanc rem elegans Martialis Epigramma.*

Rure morans quid agam, reſpondeo pauca rogatus,
Luce Deos oro, famulos poſt, arva reviſo,

Par-

Partibus atque meis juſtos indico labores,
Inde lego, Phœbumque cio, Muſamque laceſso,
Hinc oleo corpus frico, mollique palæſtra
Stringo libens animo gaudens, ac fœnore liber
Pondero, poto, cano, ludo, lavo, cœno, quieſco
Dum parvus lychnus, modicum conſumit olivi,
Hæc dat nocturnis mox lucubrata camœnis.

Fruor alia villa mea in plano ſita, quæ eſt pulcherrima, quia plurimæ viæ ſunt ita diſpoſitæ, ut in mediam quamdam aream benè amplam concurrant: in huius areæ medio Eccleſia ſatis honorata, pro loci conditione. Interluitur hæc area fluvio Brenta, utrinque magnis campis adjacentibus, qui fertiles, & benè culti, multiſque habitaculis ornati. Antea non ſic erat, quia locus erat paludoſus, & malè ſanus, beſtiis quàm hominibus aptior: Sed ego aquas deduxi, terram ſiccavi, & aerem bonum effeci, unde homines eò concurrerunt, & ædibus ædificatis habitare cœperunt, felici ſucceſſu. Hoc modo locus ad eum ſtatum, multiplicatis plurimùm incolis, perductus eſt, quem hodie videmus, ut poſſim verè dicere, me Deo dediſſe Templum & Altare, & animas quæ ipſum adorent cuius rei recordatio maximum mihi adfert gaudium. Excurro etiam quot annis ad aliquam è Civitatibus vicinis, ut amicorum, fruar

aſpe-

aſpectu & colloquio, & præterea Artificum præſtantium in architectura, pictoria, ſculptoria, muſica, & agricultura, qualium hoc ævo magna copia. Inſpicio eorum opera, confero ea cum antiquis, & ſemper diſco aliquid, quod gratum noſſe. Luſtro palatia, hortos & antiquitates, loca publica, Templa, & munitiones, nec quidquam omitto, unde poſſim diſcere, & voluptatem capere. Oblector quoque plurimùm cum proficiſcor, in itu & reditu conſiderando pulchritudinem locorum, & eorum ſitum, quorum alii in plano, alii in colle, vicini fluminibus vel fontibus, multis ſtructuris & hortis exornati. Neque hæc oblectatio mihi ſenſuum obtuſione redditur minor, quia omnes mihi ſenſus perfectè vigent, præſertim guſtus; ita ut ſimplex cibus quovis loco magis mihi ſapiat, quàm olìm, cum ſenſibus & vitæ inordinatæ deditus, omnes deliciæ. Lectorum mutatio non mihi moleſta: quovis loco benè, & quietè ſomnum capio: ſomnia pulchra, & jucunda. Sed hoc in primis oblectat, quòd videam felicem exitum ſortiri conatum illum, huic Reipublicæ utiliſſimum, quo tanta locorum incultorum ſpatia reducuntur ad culturam, meo ſuggeſtu, & conſilio inchoatum. Fui ego unus ex deputatis ad illius operis directionem, & manſi in locis illis paluſtribus, duos menſes continuos in fervore

æſta-

æſtatis, nec tamen inde ſenſi aliquid noxæ aut incommodi, tanta vitæ ſobriæ, quæ ſemper & ubiquè me comitatur, eſt vis & efficacitas.

Plaudit hic ſibi Scriptor noſter, beneficia referens, quæ in extrema ſenecta, quam alii vitæ fœcem appellant, contulerit in rem propriam, & publicam, ait enim agricolationis ſtudio, ea damna reparaſſe, quæ ſua ipſius domus ob lites, & alia infortunia paſſa fuerat, ac præcipuè multa loca inculta, & paluſtria ad bonam frugem deduxiſſe, illa exſiccando, & cultoribus implendo, Templis quoque inibi conſtructis. Paludoſa loca, quæ hyeme aquas habent, æſtate verò tetram mephitim exhalant prorſus exſiccare, aquas aliò avertendo, opus ſanè dignum eſt, & apud Romanos quoque fieri ſolitum, ut memorat Livius de Pontina Palude à Marco Lepido exſiccata, nam præter aeris ſalubritatem, annonam quoque & frugum abundantiam infert; at nihil eſt, quod ſit penitus utile, quod ſua quoque non habeat incommoda; etenim ſi huiuſmodi reſicatio fiat per deductionem aquarum in aliquod proximum flumen, non rarò magnæ ſequuntur eluviones, ſublatis nempe aquarum huiuſmodi receptaculis, ac veluti diverticulis, flumina etenim, cum tantum aquarum pondus ſuſtinere nequeant, fractis aggeribus, ingentia terrarum ſpatia inundant. Olim Rhenus noſter Italicus, qui in

Padum ferebatur , diſruptis aggeribus , per Bononienſem , Ferrarienſem agrum , & Ravennatum quoque ad mare ſibi viam fecit , qualem & jam nunc tenet , cum poſtea inſtarent Bononienſes , & Ravennates , ut Rheno antiquus alveus in Padum reſtitueretur , Hercules ſecundus Dux Ferrariæ ad id operis aſſentiri noluit , ne majori aquarum pondere Padum oneraret , contentus Fluviorum Regem minori faſtu in Mare procurrere , alienus à veterum Romanorum ambitione , qui cum in Senatu ageretur de avertendis variis fluminibus , quæ in Tyberim aquas deferebant , decrevere nolle ſe Tyberim , præciſis undique ramis , minori gloria fluere.

Præterea certò ſperamus videre inchoatam , & finitam aliam molitionem non minoris momenti , qua conſervetur noſtrum Æſtuarium maximum , & admirabile munimen charæ Patriæ , cujus conſervationis ratio & modus à me (abſit verò jactantia) eſt excogitatus , & ſæpius huic Reipublicæ ſuggeſtus tum viva voce, tum ſcriptorum meorum lucubrationibus .

Meritò ſanè Æſtuaria iſthæc , quæ Adriæ Reginam coronent , illius Munimenta laudatus Scriptor appellat , licet fluida , ſolidiora tamen , quàm altæ mœnia Romæ , hæc enim Urbs ſola nunquam truces

ho-

hoſtium vultus excidium minitantes adſpexit, uti olìm Roma, ac poſtremò Vienna. Quòd ſi aliquando Fortunæ Venetæ oſores, illam convellere pertentarunt, non niſi à longè, & irrito conatu id agere aggreſſi ſunt. Quoad conjecturas, quas nonnulli ratiocinando afferunt, nihil moror, idem ſcilicet Venetiis eventurum, quod olìm Ravennæ, nimirum fore, ut longo ſeculorum defluxu continenti jungantur, ſed forſan id fiet cum omnia.

Exitio dabit una dies, multoſque per annos
Suſtentata ruet moles, & Machina Mundi.

Quidnam autem egerit, quidve agendum propoſuerit pro ſuſtentanda Æſtuarii profunditate, pro commercio, & commoda navigatione ad vicina loca, Scriptor non memorat, facile tamen putarim nil aliud fuiſſe, quàm averſionem aquarum, & fluviorum ab iis fluminibus, quæ navigationi inſerviunt, ne ſcilicet ob nimiam arenæ copiam obſtruerentur portus, ſeu derivationem per Canales arte factos ab iiſdem fluminibus, ſic in hunc finem in Medoaco flumine Anno 1611. *ex decreto Magiſtratus, qui præſidet aquis cœpta eſt fieri conſtructio ampli Canalis in loco dicto la Mira, procul Patavio duodecim millia paſſuum, & protenditur ad viginti quinque millia paſſuum circiter. Talem autem revulſionem, ſive derivationem aquarum, habitam pro ſecuro remedio ad præſervandos portus ne obſtruantur, non ſolùm non approbat, ſed*

perniciosſum oſtendit D. Benedictus Caſtellus Brixienſis, Urbani VIII. P.M. Mathematicus in Opere ſuo doctiſſimo de Aquarum fluentiam menſura, validiſſimis enim rationum momentis demonſtrat, flumina cum minori velocitate, & impetu feruntur, prope hoſtia cum in Mare influunt, majorem arenoſæ materiæ copiam deponere, ac ſatius eſſe immittere aquas in huiuſmodi flumina, ut majori impetu in mare procurrant, ſic enim ſibi canalem in Maris arena conſtruere, & obicem illum perumpere, quem Mare ſuo fluxu, arenam ad littus promovendo ſolet efficere Præter hæc magna flumina id ipſum teſtantur, quæ poſt longos terrarum tractus emenſos, magno aquarum agmine in campos marinos irrumpunt, talis eſt Eridanus, quo ut Virgilius in 4. Georgicorum

——— Non alius per pinguia culta
In mare purpureum violentior influit amnis.

ac eleganter Torquatus Taſſus

Che con più corna Adria reſpinge, e pare
Che guerra porti, e non tributo al mare

Hæ ſunt oblectationes & ſolatia meæ ſenectutis, qualis plane ſenectus multum præferenda eſt alterius juventuti & ſenio, eò quòd per vitam ſobriam, Dei gratia, ab animi perturbationibus, & morbis corporis ſanata, non ſentiat ea incommoda, quibus infiniti juvenes, & totidem languidi ſe-

nes

nes miſerè conflictantur. Sed & ex hoc, quo modo corpore & animo ſim diſpoſitus, cognoſci queat, quòd hac ætate nempe annorum 83. compoſuerim lepidiſſimam Comædiam, plenam honeſtis jocis, & verborum ſalibus, quòd genus poematis ſolet eſſe partus juventutis, cui ob varietatem & jucunditatem maximè congruit, ſicut tragædia ſenectutis, cui ratione gravitatis & triſtium eventuum quos proponit eſt accommodata; nunc ſi Græcus Poeta laudetur, quòd anno 73. ætatis tragædiam conſcripſit, & idcircò ſanæ mentis & prudens judicatus, cur ego minùs videar felix aut ſani judicii, cum 10. annis illo ſenior confecerim Comædiam?

Ad commendandam ſobriam Vitam redit Auctor noſter, eo nomine, quòd ab animi paſſionibus hominem præſervet, quod equidem rationi congruum eſt, ubi enim quis ſobrietati vitæ aſſueverit, habeat neceſſe eſt humores ita ad invicem temperatos, bilem præſertim, & melancholiam, ut non tam facilè in perturbationes, & tumultus inter ſe cieri poſſint. Quàm graves noxæ ex animi pathematibus humanis corporibus obveniant, jam ſuperiùs dictum. In hanc rem legendus D. Guntherus Chriſtophorus Schelamerus in Academia Kilonienſi Profeſſor Primarius, in laudatiſſimo Opere De humani Animi Affectibus. Poſtmodum ve-

verò tranſit Scriptor noſter ad referenda oblectamenta quibus ſenectutem ſuam traduceret.

Ne qua verò deſit meæ ſenectuti oblectatio, intueor aſſiduè ſpetiem quamdam immortalitatis in ſucceſſione meorum poſterorum. Cum enim domum redeo, invenio undecim nepotes, omnes unius patris, & matris filios, omnes ſaniſſimos, omnes, quantum coniicere licet, literis pariter ac bonis moribus aptiſſimos, & valdè deditos. Recreor illorum cantu, & bonis moribus, & ipſe canto ſæpènumerò, quia clarior mihi nunc, magiſque ſonora vox, quàm unquam antea.

Ex quibus perſpicuum eſt, vitam, quam ego vivo in hac ætate non eſſe vitam mortuam, triſtem, moroſam, ſed vividam, lætam, jucundam. Neque ſi mihi optio detur, velim mutare ætatem, & corporis mei ſtatum cum juvenili eorum, qui ſectantur ſuos appetitus, etſi optimi ſint temperamenti, & naturæ robuſtiſſimæ, quia tales quotidie ſunt expoſiti mille morbis, & mortibus; ſicut quotidiana experientia docet, & ipſe in me ſum expertus, cum juvenis eſſem. Scio quàm illa ætas ſit inconſiderata, & propter caloris abundantiam animoſa, & ſibi ubique præfidens, ſpe bona in omni re, tum propter defectum experientiæ, tum quia ſe putant ad omnia ſatis firmos,

& va-

& validos. Unde audacter ſe periculis quibuſvis exponunt, & abacta ratione, traditoque rationis imperio in manibus concupiſcentiæ, quærunt ubique ſatisfacere ſuis deſideriis, nec advertunt miſeri, ſe hac ratione multos morbos, ac ſæpè mortem præmaturam ſibi accerſere, quorum malorum alterum eſt tolleratu acerbum, alterum intolerabile & tremendum. Mors enim apparet intolerabilis omnibus ſenſuum, & carnis mancipiis, & potiſſimùm juvenibus, quibus ſummum malum videtur, mori ante tempus. Eadem tremenda illis, qui peccata ſua, quibus vita iſta mortalis eſt plena, & vindictam divinæ juſtitiæ in pænarum æternitate conſiderant.

Ego verò contra ab utroque hoc malo ſum immunis, à morborum metu, quia certus ſum, non facilè me poſſe in morbum incidere, morborum cauſis per ſanctam medicinam ſobrietatis exciſis, a mortis anxio metu, quia tot annorum uſu didici locum dare rationi. Unde non ſolùm mihi turpe videtur, timere id quod vitari nequit, ſed etiam ſpero cum ad illud punctum venero, non modicam, gratia Jeſu Chriſti, ſentire conſolationem.

Præterea finis iſte adhuc procul abeſt. Scio enim me (fortuitis eventibus ſepoſitis) non moriturum, niſi per puram reſolutionem, eò quòd per vitæ meæ

re-

regulam omnes alios aditus morti occluſerim. Pulchra & deſiderabilis mors, quam natura nobis affert via reſolutionis. Cum enim natura vinculum vitæ noſtræ effecerit, facilius invenit modum illius ſolvendi, & dat majores inducias, ut leniſſimè ſolvat. Talis mors non obvenit niſi poſt longiſſima ætatum ſpatia, & vi ſummæ debilitatis, quia ſenſim longo temporis tractu eò rediguntur homines, ut non poſſint amplius ambulare, nec etiam, niſi difficulter, ratiocinari, fiuntque cœci, ſurdi, curvi, à quibus malis per gratiam Dei video me adhuc procul abeſſe, & credo animam meam, quæ in hujus mei corporis ſtatione nihil invenit niſi pacem & concordiam, tum inter humores, tum inter ſenſum, & rationem, non facilè ab ea receſſuram, & multis annis opus fore, ut ab ea expellatur. Unde videor mihi certò poſſe concludere, me multos adhuc annos victurum proſpera valetudine, fruendo hujus mundi adſpectu, & pulchritudine, & ſperando idem me facturum per gratiam Dei in altero, idque totum adminiculo virtutis, & ſanctæ ſobrietatis, cui me addixi, amicum me conſtituens rationi, & inimicum ſenſus, & appetitus, quod omninò cuilibet, facile eſt factu, qui vult vivere, prout decet hominem.

Supereſt ergo, cum vita ſobria res ſit adeò felix

lix, & nomen delectabile, poſſeſſio adeò facilis, conſervatio ita certa & firma, ut omnes, qui ingenio præditi, ex animo moneam, horter, deprecer, ut hunc opulentiſſimum vitæ theſaurum obviis ulnis amplectantur. Qui theſaurus ſicut omnes alias opes hujus mundi ſuperat (adfert enim nobis vitam longam & ſanam) ita digniſſimus eſt, quem omnes ament, inquirant, & poſſideant ſemper.

Hic theſaurus eſt ſancta illa ſobrietas, grata Deo, amica Naturæ, filia rationis, ſoror Virtutis, ſocia vitæ temperatæ, modeſta, nobilis, elegans, paucis contenta, ordinata, & ſuis functionibus diſtincta.

Quid hoc rei eſt unquam, quòd Avi vehementius ſuos Nepotes diligant, ac foveant, quàm Parentes ipſi, eòque magis, quò ætate ſunt provectiores, quibuſcum lubenter ſaltant, ludunt, plorant, & erga eoſdem ſunt indulgentiores, ſiquid comittant caſtigatione dignum. An quia, ut dici ſolet ſenes, repueraſcant, an potius quòd ii, qui Nepotes habent, curis ſoluti, & rei familiaris adminiſtratione relicta, domi plurimùm manere cogantur, illos aſpectando, atque amplexando, in ſpem ſucceſſionis, & duraturæ familiæ. Magnum ſanè oblectamentum ſe percepiſſe ait Nobiliſſimus Scriptor ex undecim Nepotibus, iiſdem parenti-

bus prognatos, quos ex fratre habebat, ipſe cœlebs, quibus cum ludebat, ſaltabat, alioſque pueriles geſtus agebat, dicere ſolitus, pueros uſque ad quintum annum eſſe veluti mimulos. Curioſum eſt, quod apud Ptolomæum Commentariorum Libro 8. legitur de Maſſiniſſa Rege, qui pro ſimiis, & catulis, in Aula ſua educabat complures puellos, quos poſtea triennio exacto ad parentes ſuos remittebat, alioſque denuò capiebat. Non exiguæ meherclè voluptatis, & ſolatii illi eſſe debuit, cœtum illorum puerorum, ejuſdem ferè ætatis, inter ſe ludentium, clamantium, pugnantium interdum contemplari iis horis, quibus alii Principes Mimos, & Moriones, & alia propudia accerſunt, ut horas ac tædium fallant. Socratem Philoſophum adeò celebrem, cum pueris ludere non erubuiſſe, refert Seneca de Tranquill. Ani. non ſolùm autem ad ſimplex animi levamen, id egiſſe ajunt, ſed eodem tempore philoſophabatur, mente concipiens ac divinans, quale futurum eſſet huius vel illius pueri ingenium, & mores. Idem quoque egiſſe ſumma voluptate perfuſum ſe ſcribit Ludovicus Cornelius, dum undecim ſuis Nepotibus menſam coronatam adſpiceret, ex illorum vultibus, dictis, reſponſis conjectans, quis ex iis ad arma tractanda, quis ad Rempublicam adminiſtrandam, quis ad Infulas, & ſacram militiam natus.

Ex ipſa tanquam radice naſcitur vita Sanitatis,

ala-

alacritas, induſtria, rerum honeſtarum ſtudia, & omnes actiones dignæ animo benè morato, & compoſito; ei favent leges divinæ, & humanæ, prout ab illa, tanquam nebulæ à Sole, fugiunt repletio, ſaturitas, crapula, humores ſupervacanei, vapores noxii, intemperies, febres, dolores, mœrores, & mortis pericula. Sua pulchritudine allicit animos generoſos, ſecuritate ſua promittit omnibus amicam, & longam vitæ conſervationem, ſua facilitate invitat quemlibet cum exigua moleſtia ad obtinendas ejus victorias. Denique promittit ſe fore benignam cuſtodem vitæ tam divitis, quàm pauperis, tam maris, quàm fœminæ, tam ſenis quàm juvenis. Divitem docet modeſtiam, pauperem parſimoniam, virum continentiam, fœminam pudicitiam, ſenem qua ratione mortem à ſe defendat, juvenem ut firmiorem ſpem vitæ habeat. Sobrietas ſenſus reddit purgatos, corpus agile, intellectum vivacem, motus expeditos, actiones promptas & faciles. Per illam anima veluti terreno pondere exonerata, experitur magna ex parte ſuam libertatem, ſpiritus ſuaviter diſcurrunt per arterias, ſanguis blandè per venas diffunditur, & calor temperatus, ac blandus, facit temperatos, & blandos effectus. Denique noſtræ potentiæ pulcherrimo ordine ſervant gratiſſimam harmoniam.

Varia hic enumerat bona, quæ vitæ ſobrietas pariat & mala, quæ arceat; unum hic obſervo quòd Medicorum doctrinæ non congruit, ait enim in iis corporibus qui in victu ſobrietatem ſervant, ſpiritum ſuaviter diſcurrere per Arterias, & ſanguinem blandè per Venas diffundi, Eraſiſtrati opinioni hærens, qui putabat ſpiritus vitales contineri in arteriis, ſanguinem autem in venis, quem acriter redarguit Galenus in eo Tractatu, cui titulus, Quòd ſanguis in Arteriis natura contineatur, non ſolùm enim in Arteriis continetur ſanguis, ſed perpetuo, ac rapido motu per illas fertur, ſoluſque eſt qui partes nutrit, qui verò à nutritione reſſiduus eſt per venas redux ad Cor remeat, ſi circulationis lex vera eſt, uti veriſſima, & ipſis ſenſibus obvia, ſed vetuſtati prorſus ignota, quam Mundo patefecit Harvejus Angliæ Democritus, qui hujuſce arcani in omnibus animalibus prima rudimenta hauſit Patavii ab Aquapendente, & Paulo Sarpa.

O' ſanctiſſima, & innocentiſſima Sobrietas, unicum naturæ refrigerium, benigna mater humanæ vitæ, vera tam animi, quàm corporis Medicina! quantum te mortales laudare, quanto affectu, & promptitudine amplecti deberent, quia præbes illis modum, quo maximum hujus vitæ bonum, vitam inquam, & ſanitatem tueantur! Utinam ipſis tua bona perſpecta forent, præſertim iis,

qui

qui vitæ ſanctæ, & ſpirituali dediti, in Monaſteriis contemplationi & orationi vacant. Quantò & ipſi, & eorum actiones ſummo Deo gratiores forent, ſi totos ſe ad te colendam conferrent. Quantum hunc Mundum, & Eccleſiam Chriſti exornarent. Nam in terris æſtimarentur ut verè Patres Sancti, ſicut olìm habiti fuere antiqui Herémitæ, Religioſi, & Epiſcopi, qui præter vitam ſpiritualem, etiam hanc ſobriam ſervabant. Sicut hi vivendo hoc modo ultra 100. annos ſæpenumerò ætatem extenderunt & multa miracula patrarunt, ita & illi facerent, eandem Ducem ſecuti. Eſſent præterea ſani, contenti, alacres, ubi modò magna ex parte ſunt morbidi, melancholici, inquieti, ſua ſorte non contenti. Et quia aliqui dicunt iſta illis à Deo immitti, ut exerceat illorum patientiam, & ipſi pro peccatis pœnitentiam agant, ego puto illos decipi, quia non poſſum credere Deo placere ut homo opus & imago ipſius, quem tantopere amat, vivat infirmus, melancholicus, malè contentus, quin potius illi placet, ut vivat ſanus, alacris, benè eontentus. Sic enim vivebant Sancti Patres, & ita melius ſerviebant Divinæ Majeſtati, Orationibus, & ſanctis operibus vacando. O' quàm pulcher eſſet hic Mundus, ſi tales eſſent Religioſi hujus temporis, quia nunc ſunt plures

Re-

Religiones, & plura Monaſteria, quàm olìm erant, in quibus ſi regula Sobriæ vitæ ſervaretur, magnus eſſet venerandorum Senum, doctrina, & ſanctitate eminentium numerus, quos Orbis ſuſpiceret. Neque idcircò deeſſent vitæ, Ordini, & regulæ vivendi, quam Religio vel Monaſterium ſtatuit, ſed potius hanc redderent perfectiorem. Nam in omni Religione conceſſum veſci pane, & bibere vinum, & interdum veſci ovis, & in quibuſdam permiſſa etiam caro; præterea variæ ſorbitiones, acetaria, fructus, & ovorum tortulæ; qui cibi ſæpè illis nocent, & aliquibus vitam adimunt, ſed quia ab Ordine conceſſi, illis utuntur, cogitantes forſitan ſe peccaturos, ſi aliquid ex illis relinquerent. Verùm non peccarent, imò magnum bonum præſtarent, ſi ubi trigeſimum ætatis annum exceſſere, illos relinquerent, & inciperent vivere pane, & vino, cum panatella ex pane, & ovis cum pane. Hæc eſt vera ratio conſervandi hominem à pravis Succis & humoribus, malaque complexione, eſtque multò laxior quam illa Sanctorum Patrum antiquorum in deſertis, qui ſolùm fructibus ſilveſtribus, & herbarum radicibus veſcebantur, & aquam bibebant, & nihilominus diutiſſimè ſani, alacres, & benè contenti vivebant.

Idem evenire Religioſis hujus ætatis, quibus

etiam

etiam hac ratione facilior eſſet aſcenſus in Cœlum, quod omni FideliChriſtiano ſemper patet,poſtquam Dominus Noſter, ſparſo pro noſtra redemptione ſuo pretioſo Sanguine , illud ſemel nobis aperuit.

Poſſem hic plura alia in commendationem vitæ ſobriæ in medium adferre , ſed quia non eſt mihi propoſitum conſcribere panegyricum , finem facio , ut & ipſe ſim ſobrius in hac cauſa , reliquis in aliam occaſionem dilatis.

Abſolvit tandem Tractatum ſuum Auctor noſter, elogium vitæ ſobriæ conſcribens , ac beneficia referens , quæ ex illa ritè ſervata hominibus proveniunt , inter quæ potiſſimùm longævitatem refert , exemplo Hæremicolarum , qui ſolis herbis , plantarum fructibus , & ſimplici aquæ potu ad integra ferè ſecula vitam ſanam producebant , quod idem ait noſtris quoque temporibus eventurum Religioſis Viris , qui intra Clauſtra vitæ ſpirituali ſe addixerint , ſi ſobriam vitam ritè ſervarent , qua neglecta morbidi ut plurimùm fiunt , melancholici , inquieti , & ſua ſorte non contenti, neque excuſandos ait , dum dicunt Deum ſic velle illorum patientiam exercere , ſed rectè dicit Auctor Deum velle homines eſſe ſanos , ut illi ſerviant in lætitia , ideò non cuſtoditæ ſobrietatis pœnas luere. Aſt Religioſos Viros , qui vitæ ſpirituali ſe devoverint ſecularibus vitæ commodis ob opes , quibus affluunt , li-

be-

beraliter uti novum non eſt ; obſervavit id olìm & doluit D. Hieronymus , aſpiciens nonnullos ditiores Monachos , quàm fuerant ſeculares , uti videre eſt apud eundem in Epiſtola ad Nepotianum de vita Clericorum, & Sacerdotum.

LUDOVICI CORNELII

AD REVERENDISSIMUM D.

D. BARBARUM

AQUILEJÆ PATRIARCAM ELECTUM

EPISTOLA.

Reverendiſſime Domine:

HUmano intellectui divini aliquid ineſſe, multa quidem palam faciunt, ſed præ cœteris modus quo homines per Epiſtolas didicere amicis abſentibus ſenſa ſua communicare, ut inter ſe quodammodò videantur colloqui, ad ingentem quoque locorum diſtantiam, uti modò tecum facio. Hac igitur Epiſtola de rebus jucundis, & magnæ utilitatis verba faciam, quanvis hac de re aliàs coram ſermo habitus fuerit, non in hac tamen ætate, qua nonageſimum primum annum ago, quando nihil mihi detrahunt anni, imò quò magis procedunt proſperitatem augent, quod multis ſummæ admirationi eſt, non ita mihi, qui cauſam novi, & demon-

ſtrare teneor, poſt 80. annum, poſſe hominem in terris ſumma fœlicitate perfrui, qualis obtineri nequit, niſi nunquam ſatis laudata vitæ ſobrietate Deo quoque gratiſſima, ut quæ ſenſum comprimat, & rationem elevet. Modo ut exordiar, ſcito me conveniſſe hiſce diebus multos in hoc Patavino Lyceo Profeſſores, tum Medicos, tum Philoſophos, quibus longævitas mea erat perſpecta, & ſatis notum, quomodo tam perfecta valetudine, & animi lætitia, memoria, intellectu, voce gauderem, & qua ratione in ſingulos dies octo horas impenderem, ut manu mea Tractatus ad publicum bonum conſcriberem, multis horis deambulando, canendo, ſicque diem traducendo. O' Reverendiſſime Domine, ſi me preces meas ad Deum canentem, & Davidis exemplo chelim pulſantem audires, magnam ſanè perciperes voluptatem. Mirabantur ſanè paulò ante laudati Profeſſores, quomodo de tot rebus diverſi generis, & quæ multam exigerent attentionem hac ætate poſſem ſcribere. Potes itaque mente concipere quanta animi voluptate perfundar. Unanimiter itaque pronunciarunt me jam ſenem in dies juveneſcere, dum cœteri homines, qui annum attigerint 80, ad omnes ferè operationes ſint inepti, & omni morborum genere malè plectantur, ac ſiquis fortè nullam patiatur corporis ægritudinem, memoria & intelle-

tellectu ut plurimùm careat. Non omni tamen ex parte felix eſſe poteſt vita quam duco, quin aliquid incidat, quod illam perturbet. Quinquaginta ab hinc annis affectione quadam laborare cœpi, quam non niſi ad occultam proprietatem referre poſſum, qualis affectio eſt, ut quotannis ineunte Luglio, per totum Auguſti menſem abſtemius fiam, ut nullum vini genus ſine gravi noxa potare valeam, huiuſmodi enim tempore vinum mihi prorſus hoſtile eſt, ac præſertim ſtomacho, quo alimento deſtitutus, quando ex aquis licet ritè paratis alimonia nulla ſuppetit, magnam virium proſtrationem patior, cum itaque ſine vini potu nullum cibi genus mihi ſapiat, circa medium Auguſti menſem ſumma macie conficior, & ad luctandum cum morte penè deducor, cui malo ut occurrerem, curabam ut ex uvis præcocibus matureſcentibus, vinum recens mihi compararem, quo mirificè trium dierum ſpatio recreari me ſentio, mirantibus non parum Medicis, quomodo vinum recens non defœcatum, loco remedii eſſe poſſet, & proclamantibus non poſſe ultra unum, aut alterum annum vitam protendi, cum tamen ab hujuſmodi prædictione jam anni 10. effluxerint, idcircò cum ſe deluſos viderent, & me in ſingulos annos in melius proficere, magna eloquen-

tia, ſed parum firmis rationibus, tam ſingulare munus, mihi vel à natura, vel ab occultis ſiderum influxibus conceſſum aſſerebant. Magnam equidem eſſe vim eloquentiæ ultrò fateor, ſed perſuaderi non poteram, ut crederem aliunde id proficiſci, quàm à ſuſcepta, & obſervata victus ratione. Alia quoque voluptate perfundi me cognovi, mecum animadvertens longævitatem cum experientia vi pollere, ut indoctum hominem doctum faciat, cum experientia verum & ſtabile Scientiarum omnium ſit fundamentum, certus quippe tale Medicorum aſſertum, eſſe omninò falſum. Vide quæſo Reverendiſſime Domine, quàm facilè hominum ratiocinia cadant, ubi falſis fundamentis fuerint ſuperſtructa. Demonſtrare ſiquidem mihi perdifficile eſſet, non eſſe hoc peculiare donum, mihi à natura conceſſum, cum à cœteris nullatenus differam, & iiſdem humoribus ſim conflatus, imò cuique fœlicitatem hanc appetenti, non magnus eſt labor illam aſſequi ſi velit, homini enim præter ſenſum, rationem ac intellectum, Deus Optimus Maximus impertitus eſt, quorum ope ſe ad extremos uſque vitæ fines ſartum tectum ſervare poſſit, & quia quiſque cum juvenis eſt ſenſui, & voluptati totum ſe tradere pro more habet, ſciat propterea, ubi 40. annum attigerit, ſe juventutis favore, & ſtomachi

na-

nativo robore medium iter exegiſſe, poſtmodum autem deſcenſum & declinationem ad ſenectam ſibi ſupereſſe, quare neceſſariam eſſe in victu mutationem, tum in qualitate, tum in quantitate, ac meliorem ordinem ſervandum, fieri ſiquidem nequit, ut qui appetitui & voluptati indulgere velit, errata non committat, quæ mala ut caverem ſobriæ vitæ me totum mancipavi. Fateri tamen licet, hujuſmodi tranſitu à voluptuoſa vita ad ſobriam, me non parum laboraſſe, quare ad difficultatem tollendam, continentiam, quæ Divinum Dei donum eſt, ſuppliciter ab ipſo Deo oravi, ſicque paulatim ad frugalis vitæ caſtra me contuli, quæ poſtea mihi non admodum moleſta fuit, quanvis non adeò validum temperamentum à natura ſortitus eſſem. Quicumque igitur huic vivendi generi ſe velit adiicere, ſi firmo corporis habitu ſit præditus, meo exemplo non tam arctis legibus ſe debet obſtringere, ſed liberalius ad vires ſuſtentandas nutrire ſe poterit. Medici itaque qui ſermones hoſce meos, & rationes audierant me à veritate non aberrare ingenuè confeſſi ſunt, junior tamen ex his Medicis, proteſtatus eſt rationem evincere, propoſita mea vera eſse, ſed ſibi rem fore difficillimam, cui ego repoſui, mihi quoque rem perdifficilem fuiſse, ſed ubi honeſti ratio ſic exigat, opera, quæ Deo per-

gra-

grata ſunt, licet ardua eſse ſuſcipienda, novit enim ille hominem, ubi 80. annum attigerit, à ſenſuum tirannide liberum eſse; conſtituit enim Deus humanæ naturæ longos vitæ fines, ac voluit eum, qui ad naturales vitæ terminos devenerit, ſine labore, & anxietate, ab hac vita ad aliam immortalem per ſolam reſolutionem migrare, ut mihi ſpes eſt Sanguine Sacratiſſimo Servatoris noſtri, quem ipſe fudit, ut animas ab hujuſmodi penis eximeret. Dictis meis annuit Medicus ille juvenis, dixitque ſobriæ vitæ ſe devovere velle & experiri aliquando, in ſenectute hanc animi quietem, & ſolacium. Deſiderium quo flagrabam Vir Reverendiſſime tecum colloquendi, me prolixiorem fecit. Ajunt nonnulli, me oleum, & operam perdidiſse, homines ad vitam ſobriam amplexandam adhortando, ac hoſce meos Tractatus Platonicæ Reipublicæ, cujus exiſtentia non niſi idealis fuit, ſpeciem referre, & ſi rationibus meis fidem non habent, credant ſaltem Experientiæ, quæ palam facit, me vitam multos annos hoc pacto ſervaſse antequam Tractatum iſtum conſcriberem, neque illum publici juris feciſsem, niſi à quolibet ſervari poſse fuiſsem expertus, jamque à non paucis accepi, quoſdam, Tractatu hoc meo perlecto, hujuſmodi vivendi generi, nec ſine fructu ſe addixiſse, quod igitur de Platonis

Re-

Republica obtrudunt, in hoc Tractatu de Vita ſobria locum minimè habet, ſed hujuſmodi hominibus, qui ſenſibus, & voluptatibus potius, quàm rationibus auſcultant, juſta punitio eſt, ſi graviſſimos morbos, atque interdum etiam intempeſtivam mortem ſibi accerſant.

Duo admiratione digna, quæ vix fidem mereantur obſervaſſe ait Nobilis Scriptor, niſi in ſe ipſo fuiſſet expertus, unum quòd ab uſu cinnamomi, quàm piperis ſe magis incaleſcere perſentiret, alterum, quòd quotannis Julii, & Auguſti menſibus à cuiuſcumque vini genere tali averſione corriperetur, ut abſtemius omninò fieret, & hanc ob cauſam ſuccedente annorexia in ſummum languorem, & vitæ diſcrimen deduceretur, iis autem menſibus exactis à vino recenti prodigii ad inſtar cum ſanitate in gratiam rediret. Cinnamomum vi pollere calorem acriorem excitandi, quàm piper, non admodum miror, piper enim eſt ſubſtantia nimis dura, & compacta, ut à ſtomachi fermento non tam facilè diſſolvi poſſit, ſi enim integrum aſſumatur, tale redditur, neque ex illo olei quidquam obtinetur, cinnamomum verò multum habet oleoſitatis, quæ naturæ amica ſubit venas, & lampadis vitalis pabulum eſt. Vulgaris autem obſervatio eſt, piperis modicè contuſi, & fracti, quàm in pulverem tenuiſſimum redacti ſecuriorem eſſe uſum.

Mi-

Mirari autem magis licet, quomodo vinum vetus depuratum ac defœcatum prædictis menſibus, Cornelii noſtri ſtomacho adeò hoſtile eſſet, recens verò ſeptembris menſe paratum adeò amicum, ut remedii loco eſſet, quando omnes, qui ſapiunt, niſi cogat neceſſitas à vinis recentibus, quantum poſſunt, abſtinent; qui veteri utuntur vino ſapientes puto, ajebat Plautus in Caſſina; *locus extat in hanc rem apud D. Lucam cap. 5., ubi de vino veteri hæc dixit Servator noſter:* Nemo bibens vinum vetus, ſtatim vult novum, dicit enim vetus melius eſse. *Experiamur itaque an quidquam in medium proferre liceat, quod probabilitatis ſpecimen aliquod habeat. Hujus itaque anniverſarii affectus gravis, ac inſolentis, cauſam potiſſimam in abitum ſiccum, & ſquallidum, quem à vitæ ſobriæ uſu Vir Nobilis contraxerat, referri poſſe exiſtimo. Cum enim à primordiis valdè imbecillem corporis conſtitutionem fuiſſet ſortitus, & tranſitu à lautiori vivendi genere, ad vitæ ſobriæ caſtra, omninò exſuccus, & junceus factus eſt, qualis ſiccitas poſtea per æſtatem,* ſole dies referente ſiccos *ita augeſcebat, ut major eſſe non poſſet; in hujuſmodi autem ſtatu ac tempore, vinum ex ſua natura, ob partes ſpirituoſas, quas habet, calorem vitalem, & fermentum ſtomachicum depaſcere potius aptum eſt, quam fovere, & paſcere, ſic ex Celſi monito* æſtate dilutius, hyeme meracius bibendum, *hinc latrante ſt-*

te ſtrio omnes qui ſapiunt à vini uſu ſibi temperant, ac ad tabernas confluunt, ubi ptiſanæ, & aquæ ex acido limonum, aurantiorum, ceraſorum, fragorum ſatis elegantes parantur, ubi liberaliter, & forſan etiam nimis ſe proluunt. Quod autem vinum recens in hoc Nobiliſſimo Viro præ cæteris exhauſto præſidii loco eſſet, ac tam citò ſtomachi robur inſtauraret, in acidum volatile, quod in uvis maturitatem nondum aſſecutis præpollet, referendum exiſtimo. Scire autem oportet vina ſoli Patavini, quibus Nobilis Patiens utebatur, id peculiare habere quòd ex ſua natura multum acidi volatilis obtineant, ac in tinis citiſſimè ſummo fervore ebulliant, & paucos poſt dies facta deſpumatione, & partium præcipitatione clareſcant, unde non ſolùm plebs ruſticana, ſed urbana vinis novis, Auguſti, & Septembris menſibus paratis, ſine noxa utitur; id in hiſce vinis recentibus obſervavi, quòd ubi in doliis ad quindecim ferè dies ebullierint, ab ebullitione, & murmure omninò ceſſent, atque foramine concluſo, ſuæ quieti ibi relinquantur, quod in cæteris regionibus non evenit, ubi vina per totam ferè hyemem in doliis perſtrepere percipiuntur, antequam perfectam depurationem aſſequantur. Inſtaurato itaque à grata vini novi aciditate ventriculi fermento, quod à vino veteri in habitu corporis cæteroqui ſqualllido, & magis æſtuoſis anni menſibus fuerat exuſtum,

mirum eſſe non debet ; ſi corpus poſtea renutriri inciperet, ut ſit in iis, qui poſtquam longis lævitatibus inteſtinorum laborarint, ructu acido ſupervenienti, qui prius non aderat, licet macie confecti, ſuæ ſanitati, & priſtino nitori reduntur.

F I N I S.

INDEX RERUM NOTABILIUM.

A

ABſtemius quotannis fiebat Auctor menſe Luglio, & Auguſto magno vitæ periculo. 73
Acidum volatile in uvis maturitatem nondum aſſecutis prævalet. 79
Æſtuarium Venetum fortiſſimum à ſuis hoſtibus munimentum. 58
Æſtate cur lentè ambulandum, præter quàm ad Solem, ratio redditur. 20
Aer ſalubris multum confert longævitati, & ſanitati. 19
Animi pathemata morborum cauſa præcipua. 20
Animi pathemata ſobriam vitam ſervantibus non adeò noxia quàm iis qui intemperanter vivunt. 21
Anni climacterici per ſeptenarios & novennarios procedunt. 52
Anni unius ſpatio à variis malis veteribus ſola victus ſobrietate ſanatus eſt Auctor. 17
Antiochi Medici jam ſenis qualis eſſet vivendi ratio. 34
Aquarum averſio à fluminibus, ne arenæ nimiam copiam in mare deferent, & portus obſtruerent à nonnullis improbatur. 59
Armenta ſolo odoratu herbas bonas & malas dignoſcunt. 18
Aſclepiades totam medendi rationem turbavit ſola victus ratione inſtituta. 34
Auctor Operis undecim Nepotes habebat ex iiſdem Parentibus natos; quorum conſuetudine certis horis maxime delectabatur. 62
Avi cur Nepotes ſuos ament, magis quàm Parentes ipſi. 69

C

Canalis dictus, il Taglio, factus ad avertendam aquam à Medoaco; ne arenam nimiam in Mare inferret, & portum obſtrueret. 59

Canicularibus diebus aquæ paratæ ex acidis valdè utiles. 79

Cinnamomum cur Auctorem Operis magis calefaceret, quàm Piper. 77

Cœna num liberalior prandio eſſe debeat. 35

Comædia opus juvenum, Tragædia ſenum. 61

Comeſtio unica in die improbatur. 47

Confidentia ægrorum in Medicum quem elegerint, plures ſanat quàm remedia. 36

Conſuetudinis poteſtas. 2

Crapula pro vitæ elegantia habetur, ſobrietas verò pro re ſordida. 4

Crapula peſte ipſa pernicioſior, dum tot homines è vita ſurripit. 6

D

Democritus & Heraclitus utrique reprehenſione digni. 22

Deus Mundum numero perfecto condidit. 53

D. Schelameri Opus de Humani Animi affectibus laudatur. 61

E

Eridanus magno impetu in Mare procurrit, quia multis aquis abundat. 60

Epicureorum ſolamen in doloribus. 22

Epidemici morbi non tam facilè corripiunt qui vitam ſobriam ſervant, quàm qui intemperanter vivunt. 42

Exercitium, & uſus frictionum contrarias habet vires juxta varium illarum uſum. 19

F

Flumina quò magis aqua abundant dum in Mare procur-

currunt, viam & canalem in Maris fundo ſibi faciunt. 60
Flumina quo magis lentè in mare currunt plus arenæ deponunt. 60
Fungi voluptuoſum venenum dicuntur. 19

G

Galenus vitæ ſobriæ fuit obſervantiſſimus, & rarò ægrotavit. 20
Galeni Liber de conſuetudine, eſt inter ea quæ deſiderantur. 4

H

Harmonica proportio in omnibus corporis partibus in ipſis etiam pudendis eſt admiranda. 31
Harvejus Auctor circulationis ſanguinis, cujus tamen prima rudimenta hauſit Patavii ab Aquapendente. 68
Hæremicolæ olim longævitatem à ſola ſobrietate acceptam referebant. 69
Hyeme meracius, æſtate dilutius bibendum. 18

I

Jejunantibus cur ora graveoleant. 49
Jejunia picrocolis adverſa 50.

L

Longævitas & experientia ſunt potiſſimum Scientiarum omnium fundamentum. 74

M

Maſſiniſſa Rex parvos pueros alebat in ſua Aula, quos poſtea ad ſuas domos remittebat ubi triennium exegiſſent. 69
Medicus perfectus ſui ipſius quilibet eſſe poteſt, ſi obſervet quæ proſint, quæ noceant. 53
Medicus familiaris utilior eſt quàm extraneus. 33
Medici indocti & rudes empyrici cur vulgò magis placeant, quàm docti. 37
Medicamenta amethiſta ea

ſunt

ſunt quæ à crapula præſervant, vel factam diſcutiunt. 7
Medicorum error, qui in vulneribus, luxationibus aliiſque caſibus externis ſemper venæ ſectionem fieri volunt. 25
Medici priorum temporum cum rationem reddere neſcirent ad occultas proprietates & ſiderum influxum confugiebant. 76
Melancholici cur ingenioſi. 11.
Monachos divitiis, & bonis ſecularibus affluentes arguit D. Hieronymus. 72
Mulieres pica & malacia laborantes ex vi conſuetunis res abſurdas concoquunt ac diſſolvunt. 3
Mutationem in victu exacto anno 40. neceſſariam eſſe ad vitam longævam. 75

N

Naturæ in homine incrementum uſque ad 40. annum ſolet eſſe, reliquum tempus vitæ ad deſcenſum vergit. 79

O

Octavius Ferrarius Diſſertationem ſcripſit de Bono Senectutis. 10
Opinio Auctoris dicentis falſum eſſe dictum illud, quod ſapit nutrit, non omninò improbanda. 18
Opera literatorum facta in ſenectute ſunt ingenioſiora. 39
Opus D. Guntheri Chriſtophori Schelameri de Humani Animi affectibus laudatur. 61

P

Paludum exſiccatio ſæpè magnarum inundationum eſt cauſa. 57
Palus Pontina olìm à Romanis exſiccata in gratiam præcipuè ſalubrioris aeris. 57
Perfecti numeri conditio qualis. 52
Picrocolis jejunia adverſa 50
Pillulæ Aleophanginæ inter medicamenta acrepala laudantur. 7

Pi-

Piper cur minus calefaciat quàm cinnamomum. 77
Podagræ verum remedium vitæ ſobrietas, exemplo Franciſci Pechii oſtenditur. 14

Q

Quilibet ſui ipſius Medicus perfectus eſſe poteſt. 33
Qualis ſit numeri perfecti conditio. 52

R

Religioſi Viri, & Monaci cur ut plurimum variis morbis obnoxii. 69
Romani veteres noluere Tyberis ramos præſcindi. 58
Rex Maſſiniſſa parvos pueros alebat in ſua Aula, quos poſtea ad ſuas domos remittebat, ubi triennium exegiſſent. 69

S

Sanguinis circulatio vetuſtati ignota, ab Harvejo detecta. 68
Sanguis Arterioſus ſolus eſt qui nutrit partes, venoſus autem nequaquam, reſſiduus eſt enim à nutritione. 68
Senectus in ſano corpore melior vitæ fructus eſt. 9
Senectus num fœx vitæ dici poſſit. 10
Senes decrepiti cur ſæpius & liberalius prandere debeant, quàm cœnare. 35
Senes morboſi à Reipub. adminiſtratione removendi. 39
Senes peſtilentia rarò laborant. 42
Senarius numerus primus numerus perfectionis in centenario, & radix aliorum numerorum qui perfecti dicuntur. 52
Socrates cum pueris ſaltabat ludebat, obſervans illorum genium. 70
Sobriæ vitæ leges nimis arctæ ad bonum Reipub. non conferunt. 27
Spero Speronius ſobriam vitam variis rationibus improbare contendit. 15

Ven-

V

Ventriculus Mari ſimilis. 46
Vinum recens cur interdum quoſdam recret à vino veteri afflictos. 78
Vinum vetus Auctori vitæ ſobriæ erat valdè hoſtile æſtivis menſibus, novum verò valdè ſalubre. 73
Vis conſuetudinis ad ipſas quoque plantas extenditur. 3
Vita ſobria hominem præſervat ab animi paſſionibus. 20
Vitæ ſobrietas obſervari ſolita interdum vicaria Venæ ſectionis. 29
Urbis Venetiarum ſola nunquam vidit truces hoſtium vultus, uti aliæ Urbes. 58
Vulnera, parva percuſſiones leves in corpore impuro perſæpè lethales. 25

Finis Indicis Rerum Notabilium.